drs. M.L.G. Claeijs
drs. P.A. Hoegen
dr. B.T.J. Hooghiemstra

Gewoon steunen bij opvoeden

Onderzoek naar CJG ouderproject: een vorm van informele opvoedingsondersteuning

avans hogeschool

MOVISIE kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Colofon

Opdrachtgever: Movisie, Effectiviteit
Auteurs: Drs. Mario Claeijs, drs. Peter Hoegen, dr. Erna Hooghiemstra
Eindredactie: Ethiscript
Vormgeving: Ontwerpburo Suggestie & illusie
Fotografie: Bert Spiertz
Druk: Libertas
ISBN: 978-90-8869-126-3
Bestellen: www.movisie.nl

© 2016 Movisie

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het ministerie van VWS.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Gewoon steunen bij opvoeden

Onderzoek naar CJG ouderproject: een vorm van informele opvoedingsondersteuning

Inhoud

Voorwoord 4

Samenvatting 5

1 Inleiding 7

2 Project CJG ouders 9
2.1 Uitgangspunten van het project 9
2.2 Werkwijze van CJG ouders 11
2.3 Verschillen en overeenkomsten met andere projecten 12

3 Doelstelling en vraagstelling 14
3.1 Theoretische onderbouwing 14
3.2 Doelstelling 15
3.3 Vraagstelling 16

4 Q-methode in het kort 17
4.1 Bepaling van het concours 17
4.2 Samenstellen van de Q-set 20
4.3 Selectie P-set 21
4.4 Afnemen Q-sort (en Q-interview) 21
4.5 Analyse van de resultaten 22

5 Resultaten 23
5.1 Kenmerken respondenten 23
5.2 Clusters van opvattingen 23
5.2.1 Gedeelde opvattingen 23
5.2.2 Van elkaar verschillende opvattingen 24
5.3 Resultaten groepsinterview 28
5.3.1 Clusters van opvattingen 28

6 Conclusies 30
6.1 Attitudes van ouders 31
6.1.1 Overeenkomsten tussen ouders 31
6.1.2 Verschillen tussen ouders 32
6.2 Aansluiting project CJG ouders bij attitude ouders 34
6.2.1 In hoeverre past de werkwijze bij ouders met opvoedvragen? 34
6.2.2 Wat betekent dit voor de praktijk? 35

7 Evaluatie van interventies met Q **37**
7.1 De waarde van Q-onderzoek 37
7.2 Praktische uitvoerbaarheid van een Q-onderzoek 38
7.3 Q-onderzoek en evaluatie 39
7.4 Aanbevelingen voor gebruik van Q-onderzoek 40

Literatuur **42**
Eindrapporten afstudeeronderzoeken 45
Geraadpleegde websites 45

Over de auteurs **46**

Dankwoord **47**

Bijlage I Methode van onderzoek **48**
B.1.1 Inleiding 48
B.1.2 De Q-methode 48
B.1.3 Definiëring van het concours 51
B.1.4 Ontwikkeling Q-set 51
B.1.5 Selectie P-set 52
B.1.6 Afnemen Q-interview 53
B.1.7 Statistische analyse van de resultaten 54
B.1.8 Kwalitatieve interpretatie van de resultaten 58
B.1.9 Methodologische kwaliteit 59

Bijlage II Stellingen in de P-set **62**

Bijlage III De Q-grid **65**

Bijlage IV Tabellen **66**

Bijlage V Crib-sheets **70**

Voorwoord

De transformatie van de jeugdzorg is in volle gang. Dat was nog niet het geval toen wij de eerste gesprekken voerden met het Centrum voor Jeugd en Gezin in Breda. Toch klinken alle ambities van de transformatie door in de opzet van het project CJG ouders. Het uitgangspunt van het project is dat de ervaringskennis van ouders waardevol is voor andere ouders. Al ver voordat we 'het benutten van eigen krachten' beleidsmatig zijn gaan omarmen, werd dit principe in Breda al in de praktijk gebracht. Niet omdat het werd opgelegd, maar gewoon omdat een aantal professionals de overtuiging hadden dat elkaar ondersteunen bij opvoeden weer gewoon moest worden.

We hebben het onderzoek uitgevoerd rondom het kantelpunt van de transitie van de jeugdzorg. Er is in de gemeente inmiddels veel veranderd in de inbedding van dit project. Wat niet is veranderd is dat ouders behoefte hebben aan ondersteuning bij gewone opvoedvragen en dat er gelukkig nog steeds veel vrijwilligers zijn die zich daar extra voor in willen zetten. We hebben gezien dat het alledaags houden van ondersteunen bij opvoeden veel kan bieden. Tegelijkertijd is zichtbaar geworden dat niet iedere ouder even ontvankelijk is voor ondersteuning door gewone andere ouders. Dat zijn lessen die belangrijk zijn voor het vervolg van het project en soortgelijke projecten. Het leert ons bovendien iets over de grenzen van een van de belangrijkste ambities van de transformatie. Er is nog veel te winnen als het gaat om het ontsluiten van 'krachten uit de sociale omgeving', maar we kunnen er ook weer niet alles van verwachten.

Samenvatting

CJG ouders zijn vrijwilligers die zich in verschillende wijken in Breda inzetten in de ondersteuning van ouders bij dilemma's en vragen over het opvoeden van hun kinderen. De CJG ouders volgen allereerst een uitgebreid inwerktraject. Ze ontmoeten andere ouders op het schoolplein en daarnaast ook in bijvoorbeeld buurthuizen, sportlocaties of bij ouders thuis.

CJG ouders presenteren zichzelf niet nadrukkelijk als CJG ouder, maar voegen zich als gelijkwaardigen tussen andere ouders. Het is de bedoeling dat zij zonder drempels in gesprek gaan over opvoeden. De CJG ouder heeft meestal zelf veel ervaring met opvoeden en gebruikt die ervaring om een open en vertrouwelijke sfeer te scheppen.

Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) Breda vroeg om een evaluatie die inzicht geeft in de aansluiting van de werkwijze en uitgangspunten van het project CJG ouders bij de opvattingen van ouders, in al hun diversiteit, ten aanzien van ondersteuning bij opvoedvragen.

Allereerst beoogt het onderzoek in kaart te brengen welke opvattingen ouders hebben als het gaat om ondersteuning bij opvoedingsvraagstukken vanuit hun sociale omgeving. Nagegaan wordt of er sprake is van acceptatie van ondersteuning vanuit de sociale omgeving bij opvoedingsvraagstukken, waar die acceptatie van afhankelijk is en welke handvatten CJG ouders geboden kunnen worden om hier zo goed mogelijk op aan te sluiten.

Om dit te onderzoeken hebben wij de zogenaamde Q-methode ingezet. Deze methode wordt gebruikt in onderzoek naar drijfveren en voorkeuren van groepen mensen. Het is een relatief nieuwe evaluatiemethode in de sociale sector. We besteden ook aandacht aan de geschiktheid van de Q-methode als onderzoeks- en evaluatie-instrument.

De analyse levert een beeld op van verschillen en overeenkomsten tussen ouders als het gaat om hun houding in het ontvangen van ondersteuning bij opvoedvragen. Er zijn aspecten waar ouders het opvallend vaak met elkaar over eens zijn. Zo vinden vrijwel alle ouders het fijn om bij eventuele opvoedvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie. Dit is te verklaren doordat dit meestal gelijkgestemden zijn en er al sprake is van een vertrouwensband. Over het algemeen zoekt men eerst in eigen kring naar antwoorden op vragen. Tegenover de ondersteuning van andere, minder nabije ouders staan opvoeders vooral neutraal. Ervaringsdeskundigheid wordt dikwijls gewaardeerd, evenals een open, luisterende houding van de ander. Als het gaat om opvoedkwesties, dan staan de meeste ouders positief tegenover een informeel praatje.

Dan zijn er ook vraagstukken waar de ene groep ouders heel anders over denkt dan de andere. We hebben op grond van het Q-onderzoek, gecombineerd met interviews, vier typen gedachtepatronen kunnen identificeren. Er zijn ouders die zich kenmerken doordat ze vooral behoefte hebben aan herkenning. Zij waarderen contact met gewone ouders die kampen met vergelijkbare vragen. Dan zijn er ouders die bij opvoedvragen juist graag ondersteund willen worden door professionals. Zij hebben behoefte aan deskundigheid en informatie. De derde groep onderscheidt zich door hun gerichtheid op de leerkracht. Ze hechten waarde aan het alledaagse contact en de kennis die de leerkracht heeft van hun kind. Tenslotte is er een groep ouders te herkennen die het altijd wel fijn vindt om met andere ouders te praten over kinderen, of het nu om grote of kleine zaken gaat.

Het onderzoek laat zien dat de basishouding en werkwijze van CJG ouders goed passen bij de behoefte van ouders in het algemeen. De grote troef van CJG ouders is hun terloopse, vanzelfsprekende aanwezigheid en hun welgemeende en warme interesse voor opvoeders. Of er uit het contact ook daadwerkelijk ondersteuning bij opvoedvragen van ouders voortvloeit, hangt af van de meer specifieke attitudes van ouders. We moeten concluderen dat niet verwacht kan worden dat de aanpak van CJG ouders bij iedere ouder veel zal opleveren. Het onderzoek levert aanknopingspunten om maatwerk te kunnen leveren. Het belangrijkste leerpunt is echter wel dat CJG ouders gezien moeten worden als een deel van het totaal aan mogelijke ondersteuning. Het vraagt om goede samenwerking of in ieder geval verbinding met andere typen ondersteuning.

De gehanteerde Q-methode is geschikt gebleken om verschillende opvattingen over ondersteuning bij opvoedvragen in kaart te brengen. We hebben de werkwijze van het CJG alleen kunnen evalueren door samen met direct betrokkenen te beredeneren in hoeverre deze werkwijze past bij de vier verschillende typen opvattingen, de vier ‘gedachtepatronen’. Hardere informatie dan op deze manier verkregen was gezien de aard van het project, waarbij de CJG ouders zich niet als zodanig kenbaar maken, ook niet mogelijk. De meerwaarde van deze methode is dat een brede groep ouders (de potentieel te benaderen groep) bereikt kan worden en dat het voor de respondenten, ook als ze niet verbaal zijn aangelegd, plezierig is om deel te nemen. Het levert rijk materiaal op, waar de praktijk meteen profijt van heeft, omdat zij betrokken wordt bij het geven van betekenis aan de resultaten en het zo dicht tegen de dagelijkse werkelijkheid aan ligt.

Inleiding 1

Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) in Breda is in januari 2011 gestart met het project Ambassadeursmoeders dat sinds januari 2012 bekend is geworden onder de naam 'project CJG ouders'. CJG ouders zijn vrijwilligers die zich in verschillende wijken in Breda inzetten in de ondersteuning van ouders bij dilemma's en vragen over het opvoeden van hun kinderen. Zij fungeren als vrijwillige ambassadeurs voor het CJG en worden hierin ondersteund door een CJG coördinator. Het doel van het project is 'te stimuleren dat ouders elkaar steunen' en 'het beter benutten van hun sociale netwerk'. De CJG ouders zijn zelf ook ouder of hebben op een andere manier ervaring opgedaan met het opvoeden van kinderen. Vanuit gelijkwaardigheid en door zich kwetsbaar en open op te stellen, bouwen zij een relatie op met andere ouders binnen het sociale netwerk. Binnen die relatie is het mogelijk om elkaar te ondersteunen bij alledaagse dilemma's en soms heel lastige opvoedingsvragen.

CJG ouders is een schoolvoorbeeld van een project dat steunt op de inzet van ervaringsdeskundigen, die op hun beurt weer ondersteund worden door een professional. Het project is zich steeds meer gaan richten op het versterken van de 'pedagogische civil society' als middel om de opvoeding van kinderen te bevorderen (Blaauw & Lecluijze, 2012).

De betrokkenen (CJG ouders, coördinator, gemeente) zijn ervan overtuigd dat de methode zijn vruchten afwerpt. Ook landelijk wordt het gezien als een voorbeeldproject als het gaat om inzet van niet-professionals ter versterking van de eigen en sociale kracht (Van der Gaag & Van der Klein, 2012). Onlangs heeft de initiatiefnemer en coördinator van het project de zogenaamde Jeugdzorgduim van de Provincie Noord-Brabant gekregen, als erkenning voor de positieve manier waarop zij dit project heeft aangepakt.

Om de formule zo succesvol mogelijk in te zetten voor het versterken van de informele steunstructuren, heeft het CJG gevraagd om een evaluatie, die inzicht geeft in de aansluiting van de werkwijze en uitgangspunten bij de houding van ouders, in al hun diversiteit, ten aanzien van ondersteuning bij opvoedvragen.

Om dit te onderzoeken hebben wij de zogenaamde Q-methode ingezet. Een methode die gebruikt wordt in onderzoek naar drijfveren en voorkeuren van groepen mensen. Het is een relatief nieuwe evaluatiemethode in de sociale sector. We besteden ook aandacht aan de geschiktheid van de Q-methode als onderzoeksinstrument voor soortgelijke vraagstukken.

In hoofdstuk 1 gaan we wat dieper in op de achtergronden van het uitvoeren van dit onderzoek. Daarbij wordt ook gedetailleerder uitgelegd wat het project CJG ouders inhoudt.

In hoofdstuk 2 formuleren we het theoretisch kader, de doelstelling en vraagstellingen van het onderzoek. In hoofdstuk 3 komt de gehanteerde methodiek aan bod. Binnen dit hoofdstuk wordt concreet ingegaan op de Q-methodologie. Daar zal ook worden toegelicht hoe belangrijk het is om als eerste stap te komen tot een beredeneerde keuze van relevante thema's en daarbinnen de stellingen (de Q-set) die voorgelegd worden aan respondenten. In hoofdstuk 4 beschrijven we wat de resultaten van ons onderzoek zijn.

De conclusie van ons onderzoek komt aan bod in hoofdstuk 5, gevolgd door een evaluatie van de Q-methodiek in hoofdstuk 6.

Binnen dit verslag worden de begrippen ouders en opvoeders afwisselend gebruikt.

Project CJG ouders 2

Alvorens we de onderzoeksvragen presenteren, geven we eerst een beschrijving van de uitgangspunten en werkwijze van het project CJG ouders. We baseren ons bij deze beschrijving op een eerder uitgevoerd onderzoek (Blaauw & Lecluijze, 2012), op bestaande documentatie en op interviews met direct betrokkenen.

2.1 Uitgangspunten van het project

Het project CJG ouders is in 2011 formeel van start gegaan met als belangrijkste oogmerk het inzetten van de ervaringen van ouders in de hulpverlening. Het project is ontworpen door een bevlogen professional die vond dat het bestaande professionele aanbod niet goed aansloot bij opvoedvraagstukken van hedendaagse ouders. Tegelijkertijd was zij ervan overtuigd dat ouders heel goed zelf in staat zijn om andere ouders te helpen. In Breda heeft zij de mogelijkheid gekregen dit project verder door te ontwikkelen binnen de context van het CJG. Inmiddels past de opzet naadloos bij de opgaven van de transitie van de jeugdzorg, gericht op het versterken van de eigen kracht van gezinnen en de sociale kracht van de omgeving. Degenen die bij het project zijn betrokken, zijn enthousiast. Ook landelijk geldt het als een voorbeeldproject als het gaat om inzet van niet-professionals ter versterking van de eigen en sociale kracht (Van der Gaag & Van der Klein, 2012).

Uitgangspunt van het project CJG ouders is dat ouders meer ervaren zijn dan men denkt en dat de hulpverlening juist gebruik kan maken van de ervaringsdeskundigheid van deze ouders (Werst & Wijman, 2014). Het project steunt op de inzet van vrijwilligers (ervaringsdeskundigen), die op hun beurt weer ondersteund worden door een professional. Ten tijde van dit onderzoek (2014) waren er 50 vrijwillige CJG ouders actief, ondersteund door één professional. In 2015 is zowel het aantal vrijwilligers als het aantal professionals uitgebreid.

In eerder onderzoek zijn de doelen van het project als volgt beschreven (Blaauw & Lecluijze, 2012).

'Herkenning bieden en dialoog stimuleren: laten zien dat vragen over opvoeden geen taboe zijn en dat een gesprek over opvoeding nuttig kan zijn.'

'Het benutten van steun die tussen ouders uitgewisseld en ervaren wordt.'

'Het inzetten van de ervaringsdeskundigheid van ouders. Juist de ouders met levenservaring zijn volgens de coördinator geschikt als CJG ouder.

Ze stimuleren ouders om datgene wat ze hebben meegemaakt te delen met anderen of te gebruiken om anderen te helpen.'

'Een brug slaan naar dienst- en hulpverleners, zodat hun diensten en benadering beter aansluiten bij de vragen van ouders. Via voorlichting (op scholen en via vrouwenhuizen bijvoorbeeld) de positieve bekendheid van het CJG communiceren, met nadruk op de CJG boodschap en niet het CJG als organisatie: bekendheid, bereikbaarheid en bruikbaarheid van informatie en adviezen over opvoeden.'

'De kracht van de oude dorpscultuur (het 'ons-kent-ons') terughalen. Ouders in hun eigen kracht stimuleren en faciliteren. Het sociaal netwerk beter benutten en uitbreiden. Hierbij dient rekening gehouden te worden met mogelijke nadelen van deze dorpscultuur.'

Uit dit onderzoek bleek ook dat in de loop van het project CJG ouders de prioriteit van de projectdoelen verschoof. Aanvankelijk lag de nadruk sterk op het dichten van de kloof tussen de leefwereld van ouders en de systeemwereld van de hulpverlening. Hoewel dit van belang is gebleven, heeft het stimuleren van de dialoog over opvoeding later meer prioriteit gekregen (Blaauw & Lecluijze, 2012).

Het project CJG ouders heeft van meet af aan het taboe om te praten over opvoeding willen doorbreken en ouders juist met elkaar laten praten over opvoeding. Het project is erop gericht 'te stimuleren dat ouders elkaar steunen' en op 'het beter benutten en versterken van het sociale netwerk'. Door opvoeders met elkaar in contact te brengen, wordt geprobeerd om een positief opvoedklimaat te bevorderen. Het project CJG ouders sluit daarmee aan op de visies van de 'pedagogische civil society'. Binnen een pedagogische civil society is er een bereidheid om de opvoedingsverantwoordelijkheid in een buurt te delen en elkaar te ondersteunen bij de opvoeding (De Winter, 2011). Dit kan door middel van het bieden van een luisterend oor of het uitwisselen van ervaringen en tips (Kesselring, De Winter, Horjus, Van de Schoot & Van Yperen, 2012); dat is precies wat bij het project CJG ouders centraal staat.

Goed beschouwd kent het project op twee niveaus doelstellingen. Het beoogt antwoord te geven op individuele opvoedingsvragen (microniveau). Daarnaast wordt verwacht dat het project bijdraagt aan het versterken van netwerken (mesoniveau) en via die weg ondersteuning biedt bij opvoedvraagstukken.

2.2 Werkwijze van CJG ouders

De werkwijze van de CJG ouder kan omschreven worden als informeel. De ervaringsdeskundigheid van de opvoeder wordt ingezet om andere ouders te helpen bij opvoedingsvragen. Het project CJG ouders is gericht op herkenning en het stimuleren van de dialoog. Vertrouwen en gelijkheid zijn de twee belangrijkste uitgangspunten.

CJG ouders zijn er voor alle groepen ouders in Breda, ongeacht opleiding, sociale status, etniciteit en culturele achtergrond. Elke CJG ouder heeft een eigen sociaal netwerk waar hij of zij de boodschap van positief opvoeden kan uitdragen.

De coördinator selecteert de ouders die belangstelling hebben om CJG ouder te worden. Zij geeft aan dat voor het ambassadeursproject ouders nodig zijn die van nature betrokken zijn bij ouders en kinderen, affiniteit hebben met opvoeden en open staan om zichzelf te ontwikkelen. Het is prettig als ze al een spilfunctie in hun eigen sociale netwerk hebben en hier ook vindbaar zijn. De CJG ouder weet waar haar kwaliteiten liggen en staat open voor ideeën van andere opvoeders.

De CJG ouders volgen allereerst een uitgebreid inwerktraject. Binnen dit traject worden ouders wegwijs gemaakt binnen het CJG. Zo heeft de eerste groep ouders een 'empowermenttraining' gevolgd. Bij een positief resultaat volgen de ouders een cursus 'positief opvoeden'. Gaande het traject krijgen CJG ouders handvatten aangereikt die hen helpen goed te luisteren en informatie goed over te brengen. De CJG ouders komen regelmatig samen voor coaching en het uitwisselen van ervaringen. Eén keer per maand is er een groepsbijeenkomst, daarnaast zijn er jaarlijks 'groeigesprekken' en zonodig individuele coachinggesprekken met een professional. Het is de bedoeling dat de CJG ouders in een later stadium van het project een paar keer per jaar een activiteit organiseren, zoals een themabijeenkomst of een cursus Positief opvoeden.

CJG ouders ontmoeten andere ouders op het schoolplein, daarnaast ook in bijvoorbeeld buurthuizen, sportlocaties of bij ouders thuis. Verder vindt de ontmoeting plaats bij themabijeenkomsten en koffiemiddagen die georganiseerd zijn vanuit het CJG. Ze proberen op deze manier de laagdrempeligheid van het CJG te vergroten en het CJG positieve bekendheid te geven.

De CJG ouders bieden niet alleen een luisterend oor voor ouders, ze stappen ook actief op ouders af voor een gesprek. De CJG ouder helpt de opvoeder zich bewust te worden van de eigen rol en mogelijkheden binnen de opvoeding. Daarnaast geven de CJG ouders, op basis van eigen ervaringen en vanuit het gedachtegoed van 'empowerment' en positief opvoeden, tips aan andere ouders. Indien gewenst, verwijzen de CJG ouders andere ouders door naar een professional van het CJG Breda. De bedoeling is dat de CJG ouders minimaal twee uur per week actief zijn. De inzet is afhankelijk van de grootte van hun sociale netwerk. De CJG ouder probeert toe te treden tot het informele netwerk van de opvoeder.

CJG ouders presenteren zichzelf niet nadrukkelijk als CJG ouder maar voegen zich als gelijkwaardigen tussen andere ouders. Het is de bedoeling dat zij zoveel mogelijk ouders bereiken, ongeacht achtergrond of andere kenmerken en vervolgens zonder drempels in gesprek gaan over opvoeden. De CJG ouder heeft meestal zelf veel ervaring met opvoeden en gebruikt die ervaring om een open en vertrouwelijke sfeer te scheppen. Communicatie is haar belangrijkste gereedschap. Van een CJG ouder wordt verwacht dat ze goed luistert, een ander laat uitspreken, open staat voor en geinteresseerd is in andere ouders. Een CJG ouder is terughoudend in het geven van adviezen. Heel belangrijk is ook dat ze flexibel is wat betreft tijd. Dit verlaagt de drempel.

2.3 Verschillen en overeenkomsten met andere projecten

De kenmerken van een CJG ouder komen grotendeels overeen met de kenmerken van een hulpverlener zoals het Nederlands Jeugdinstituut (NJi, 2012) heeft vastgesteld: flexibiliteit, eerlijkheid, ervaring, respectvol handelen, betrouwbaarheid, zelfverzekerdheid, geïnteresseerd zijn, alert zijn, vriendelijkheid en openheid.

Het uitgangspunt is dat de CJG ouder een aantal voordelen heeft ten opzichte van een professional: er is per definitie een direct laagdrempelig contact, er is contact in een veilige en vertrouwde omgeving, er is een grote kans op een succesvolle dialoog vanwege de gelijkwaardigheid van de relatie en: omdat het gaat om contact tussen ouders onderling, behoudt de ouder die wordt aangesproken als vanzelfsprekend de regie en verantwoordelijkheid.

De kenmerken van CJG ouders sluiten aan bij de zes redenen om in ondersteuningstrajecten voor vrijwilligers te kiezen (Meijs, Roza & Metz, 2013): oprechtheid, betekenisvolle relaties, vertrouwen, gelijkheid, kwaliteit en beschikbaarheid. Het project vertoont dan ook overeenkomsten met andere vrijwilligersprojecten op het gebied van opvoedondersteuning, zoals Moeders Informeren Moeders (MIM) en HOME-start. Toch zijn er ook verschillen.

De vrijwilligers van het project MIM geven opvoedingsondersteuning, gezondheidsvoorlichting en een steuntje in de rug aan moeders van een eerste kind. MIM heeft onder meer tot doel het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van moeders te vergroten en hun sociale netwerk te versterken. Ervaren moeders gaan maandelijks op bezoek bij de MIM-moeders en praten met hen over de opvoeding en verzorging tot het kind 18 maanden oud is (NJi, 20 oktober 2014). MIM is gericht op moeders met een eerste kind. De vrijwillige MIM-moeders helpen de moeders door kennis, inzicht en vaardigheden te vergroten. Daarnaast wordt het netwerk van ouders versterkt en wordt informatie over maatschappelijke voorzieningen gegeven.

Binnen HOME-Start bezoeken getrainde vrijwilligers gezinnen met jonge kinderen (www.home-start.nl). De HOME-Start vrijwilliger biedt de ouder een luisterend oor, vriendschappelijk contact en praktische steun. Wekelijks gaat hij op bezoek bij het gezin. De vrijwilliger is zelf ook ouder of heeft ervaring met het opvoeden van kinderen. De vrijwilliger neemt geen zaken van de opvoeder over. Je blijft als het ware 'op de handen zitten'. Gelijkwaardigheid en wederzijds vertrouwen zijn belangrijke uitgangspunten. De vrijwilliger wordt in zijn werk begeleid en ondersteund door een HOME-Start coördinator.

Het project CJG ouders heeft overeenkomsten met deze projecten, omdat vrijwilligers met hun ervaringsdeskundigheid de hoofdrol spelen bij opvoedingsondersteuning. Het CJG project wijkt echter ook af omdat de CJG ouders alleen in hun eigen netwerk ouders ondersteunen. Dat doen zij op een zo natuurlijk mogelijke manier. Reden waarom ze zich niet meteen presenteren als 'ondersteuners'. Bij de andere projecten is het vanaf het begin helder dat er sprake is van een vrijwilliger. Tot slot is er bij de andere projecten altijd een hulpvraag van de ouder zelf. Binnen het project CJG ouders hoeft er geen directe hulpvraag te zijn. Men deelt ervaringen en voorkomt dat een hulpvraag zich ontwikkelt.

Doelstelling en vraagstelling

3

3.1 Theoretische onderbouwing

Het project CJG ouders was voor aanvang van ons onderzoek wel theoretisch onderbouwd (Blaauw & Lecluijze, 2012). Een effectiviteits- of doelmatigheidsstudie is niet eerder gedaan. Uit de theoretische onderbouwing blijkt kort samengevat het volgende.

Allereerst is er sprake van een algemene opvoedonzekerheid onder hedendaagse ouders, zo blijkt uit verschillende onderzoeken (onder andere De Winter, 2011). Ouders zien de opvoeding als een zware verantwoordelijkheid die vooral rust op hun eigen schouders. Dit heeft twee gevolgen. Enerzijds leidt het tot veel opvoedvragen, anderzijds tot een taboe om met willekeurige anderen open en vrij over lastige zaken te praten. Er is vertrouwen nodig voordat ouders hun zorgen delen (Tan, Bekkema & Öry, 2008).

Het is een van de redenen waarom ouders die wel behoefte hebben aan ondersteuning niet altijd bereikt worden door het bestaande aanbod. Volgens Asscher, Hermanns en Dekovic (2008) is dit een van de grootste problemen van opvoedondersteuningsprogramma's. De drempel om als ouder een beroep te doen op professionals is niet alleen hoog omdat te weinig tijd besteed wordt of kan worden aan het opbouwen van een vertrouwensrelatie (Tan et al., 2008), maar ook omdat dit type van ondersteuning teveel geassocieerd wordt met jeugdzorg (en de drama's die in de media breed uitgemeten worden).

Daarnaast sluit het zoeken van professionele ondersteuning niet aan bij de voorkeur van veel ouders om steun te zoeken in het eigen sociale netwerk (Dekovic, Pels & Model, 2006) of bij andere ouders in het algemeen. Onderzoek wijst uit dat ouders eerder behoefte hebben aan een steuntje in de rug, een luisterend oor, uitwisseling met andere ouders (Kesselring et al., 2010).

De theoretische onderbouwing signaleert drie mogelijke algemeen werkzame factoren van het project CJG ouders: de gerichtheid op het bieden van 'laagdrempelige ondersteuning', de inzet van 'informele sociale steun' en de centrale rol van het opbouwen van 'onderling vertrouwen'.

Er zijn dus genoeg redenen om te veronderstellen dat het project ouders in hun algemeenheid kan ondersteunen bij opvoedvragen. Het project beoogt zoveel mogelijk maatwerk te leveren en dat is ook nodig, om effectief te kunnen zijn. Ouders zijn er immers in alle soorten en maten, opvoedvragen zijn zeer divers van karakter. In hoeverre de uitgangspunten en aanpak aansluiten bij die vele verschillende

verschijningsvormen, is niet bekend. Deze evaluatie probeert daar meer grip op te krijgen, zodat het project beter kan inspelen op situaties die een CJG ouder kan tegenkomen.

3.2 Doelstelling

Dit onderzoek kent een inhoudelijke en een methodologische doelstelling. Inhoudelijk beoogt het onderzoek in kaart te brengen welke opvattingen ouders hebben over ondersteuning bij opvoedvraagstukken in hun sociale omgeving, zodat een beeld ontstaat van de mate waarin het project CJG ouders hierbij aansluit (of kan aansluiten). Nagegaan wordt of er sprake is van acceptatie van ondersteuning bij opvoedvraagstukken vanuit de sociale omgeving, waar die acceptatie van afhankelijk is en welke handvatten aan CJG ouders geboden kunnen worden om hier zo goed mogelijk op aan te sluiten. Met de kennis die wordt opgedaan in het onderzoek worden niet alleen de CJG ouders en professionals van het CJG in Breda verder geholpen. Deze kennis biedt ook handvatten om soortgelijke projecten in andere plaatsen vorm te geven.

Het bijzondere karakter van het project CJG ouders (dat de vrijwilligers zich niet als zodanig kenbaar hoeven te maken als zij in gesprek gaan met mede-ouders) heeft gevolgen voor de mogelijkheden om het project te evalueren. Veel van de individueel benaderde ouders weten zelf namelijk niet dat zij contact hebben gehad met een CJG ouder. Dit heeft consequenties voor de methodiek, omdat de individueel benaderde ouders niet voor dit onderzoek benaderd kunnen worden en er niet direct gevraagd kan worden naar hun ervaringen. Een oplossing is gevonden in het benaderen van ouders die *in potentie* door CJG ouders aangesproken zouden kunnen worden.

Wij hebben ervoor gekozen om de Q-methode in te zetten. Deze onderzoeksmethode wordt vooral gebruikt in onderzoek naar drijfveren, handelingsmotieven, voorkeuren en keuzes van groepen mensen (Van Exel & De Graaf, 2005). De methode is bij uitstek gericht op het herkennen van zogenaamde 'gedeelde subjectiviteiten', ofwel gevoelens over persoonlijke kwesties. Omdat wij meer inzicht willen krijgen in de opvattingen van opvoeders over ondersteuning bij opvoedvragen, lijkt deze methode perspectief te bieden. De methode maakt gebruik van de taal van de onderzochten en doet geen zwaar beroep op verbale vaardigheden. Dit biedt voordelen als het doel is brede groepen te bereiken. Als evaluatiemethode in de sociale sector is de methode nog niet eerder toegepast, voor zover wij weten.
Naast de eerder toegelichte inhoudelijke doelstellingen beoogt dit onderzoek ook de Q-methode te beoordelen als onderzoeksmethode om de geschiktheid van een gekozen werkwijze in de sociale sector te evalueren.

3.3 Vraagstelling

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

In hoeverre sluit het project CJG ouders aan bij de opvattingen van ouders ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning uit het sociale netwerk bij opvoedingsvragen?

De subvragen zijn als volgt geformuleerd.

1. Wat zijn de opvattingen van opvoeders ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning uit het sociale netwerk bij opvoedingsvragen?
   a. Wat zijn overeenkomstige opvattingen van opvoeders en hoe sluit dit aan bij het project CJG ouders?
   b. Welke verschillende opvattingen hebben opvoeders en hoe sluit dit aan bij het project CJG ouders?
2. Wat betekenen deze resultaten voor de praktijk?
3. Wat leert dit onderzoek over de bruikbaarheid van de Q-methodiek voor het evalueren van interventies of werkwijzen in de sociale sector?

Q-methode in het kort

4

De Q-methode is een tachtig jaar geleden door Stephenson ontwikkelde onderzoeksmethode waarin kwalitatieve en kwantitatieve technieken geïntegreerd zijn (zie Jedeloo & Van Staa, 2009). De methode is geschikt om de voornaamste opvattingen van mensen over een bepaald onderwerp in kaart te brengen en te duiden. Wij passen de methode toe om meer te weten te komen over de houding die ouders (kunnen) hebben ten aanzien van ondersteuning bij opvoeding vanuit de sociale omgeving. We proberen zo meer inzicht te krijgen in de aansluiting van het project CJG ouders bij verschillende typen van ouders.

De Q-methode omvat een aantal stappen die elkaar chronologisch opvolgen (Van Exel & De Graaf, 2005). Eerst wordt het scala aan mogelijke gezichtspunten van mensen over het thema van onderzoek opgespoord en vertaald in de vorm van uitspraken (concours genoemd, zie 4.1). Vervolgens wordt het aantal gevonden uitspraken teruggebracht tot een hanteerbare selectie (Q-set genoemd, zie 4.2). Daarna wordt de groep respondenten (P-set genoemd, zie 4.3) samengesteld, die deze selectie van uitspraken gaat sorteren naar de mate waarin zij die op hen zelf van toepassing achten (Q-sort genoemd, zie 4.4). Tijdens het sorteren wordt de respondenten om toelichting gevraagd op de keuzes die zij maken (Q-interview). Ook dit interviewmateriaal wordt meegenomen in de analyse. De analyse van de resultaten (zie 4.5) vindt eerst kwantitatief plaats, in de vorm van een 'by-person' factoranalyse. De kwantitatieve analyse levert een aantal clusters op die ieder een groep van individuen representeren met op onderdelen overeenkomstige opvattingen. Deze clusters van opvattingen worden met behulp van de kwalitatieve informatie en kennis van het domein geduid. Dikwijls wordt er ook nog een validatieslag gemaakt door de beschreven profielen voor te leggen aan 'ervaringsdeskundigen'.

Hieronder beschrijven we in het kort de stappen die wij hebben gezet in ons onderzoek. In Bijlage 1 zijn meer details te lezen die goed inzicht geven in de specifieke aard van het uitvoeren van de Q-methode.

4.1 Bepaling van het concours

Ons Q-onderzoek is gestart met een zoektocht naar aspecten die van invloed kunnen zijn op de houding van ouders ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning uit hun sociale netwerk bij opvoedingsvragen. We hebben voor dat doel een literatuuronderzoek uitgevoerd.

We hebben ons geconcentreerd op die onderzoeken over opvoedondersteuning en sociale netwerken waarvoor ouders zelf zijn bevraagd en waaruit de houding van

de ouders over opvoedvraagstukken naar voren komt. Dit heeft een eerste selectie van relevante thema's opgeleverd. Uiteindelijk hebben we drie hoofdcategorieën van factoren gevormd, die de ontvankelijkheid van ouders voor opvoedondersteuning mede bepalen: a) factoren die te maken hebben met degene die de steun verleent, b) factoren die te maken hebben met de aard van de ondersteuning en c) factoren die te maken hebben met het type opvoedvragen.

Degene die opvoedondersteuning verleent

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat ouders wel veel opvoedvragen hebben, maar slechts voor een klein deel van die vragen een beroep op professionals (wensen te) doen. Haerden (2012) geeft bijvoorbeeld aan dat 70% van de ouders opvoedvragen heeft. Hiervan wordt 80% zelf opgelost door op internet te kijken, boeken te lezen of andere ouders te raadplegen. Problemen worden verder volgens dit onderzoek vooral opgelost door erover te praten met vrienden of buren. Onderzoek van Buysse (2008) laat zien dat de vanzelfsprekende manier van praten over opvoeding helpt bij het vinden van oplossingen, waardoor ouders meer ontspannen opvoeden.

Ook uit onderzoek van Van Egten en anderen (2008) kan de conclusie getrokken worden dat informele contacten voorzien in het grootste deel van de behoeften aan opvoedondersteuning bij ouders (Van Egten, Zeijl, De Hoog, Nankoe & Petronia, 2008). Hoe beter (informeler) de opvoeder de ander kent, des te sneller zal zij ondersteuning zoeken bij of vragen stellen aan die persoon. Uit onderzoek van Snijders (2006) kan opgemaakt worden dat bij 'gewone opvoedvragen' ouders er in ieder geval de voorkeur aan geven om allereerst een beroep te doen op hun informele netwerk.

Hoewel ouders zich daar vaak niet bewust van zijn, biedt informele ondersteuning vergeleken bij formele ondersteuning een extra voordeel. Het draagt namelijk bij aan de versterking van het sociale netwerk.

Bekend is dat ouders die wel de meer formele wegen inslaan , doorgaans allereerst contact zoeken met de huisarts gevolgd door de leerkracht. Op gespecialiseerde opvoedprofessionals wordt pas in laatste instantie een beroep gedaan (Snijders, 2006).

Aard van opvoedondersteuning

De ontvankelijkheid van ouders voor ondersteuning bij hun opvoedvragen is behalve afhankelijk van de ondersteuning biedende persoon, ook afhankelijk van de aard van de geboden ondersteuning.

Ouders hebben in bijna alle gevallen behoefte aan opvoedingsondersteuning vanuit de persoonlijke levenssfeer. Vertrouwen is daarom essentieel bij het opbouwen van een band. Ouders verwachten van anderen dat zij in eerste instantie een luisterend oor en een steunende schouder bieden. Daarna volgt advies en hulp bij hun probleem (NJi, 2012).

Ince (2013) geeft aan dat opvoedingsondersteuning moet aansluiten bij de wijze waarop ouders en kinderen zelf hun problemen ervaren. Opvoedingsvoorlichting kan een ondersteunende werking hebben wanneer deze in groepsverband aan ouders wordt aangeboden en naast het aanbieden van informatiemateriaal ook informatie-uitwisseling plaatsvindt (Ince, 2013).

Uit Hoek (2012) blijkt dat ouders een voorkeur hebben om hulp bij opvoedingsvragen te bespreken met 'gelijkgestemden'. Dat zijn mensen met gelijke meningen over hoe je in dit geval kinderen opvoedt. Het delen van ervaringen en inzichten biedt de mogelijkheid om met andere ogen naar de situatie te kijken of om de eigen situatie in een breder perspectief te plaatsen. Uit het onderzoek van Buysse (2008) kan worden opgemaakt dat ouders die een beroep doen op andere ouders, vooral tips, *feedback* en bevestiging als ondersteunend ervaren.

Als het gaat om benaderingswijze, kan uit het onderzoek van Snijders (2006) naar behoeftes van ouders aan ondersteuning geleerd worden dat opvoeders de volgende punten belangrijk vinden: vertrouwen, zonder afspraak binnen kunnen komen (fysiek of virtueel), zonder registratie hun verhaal kunnen doen. Ook leerzaam uit dit onderzoek is dat ouders de voorkeur uitspreken voor een bekende locatie, bijvoorbeeld de school.

Soort opvoedingsvragen

Ten slotte wordt verondersteld dat de houding van ouders ten aanzien van ondersteuning bij opvoedvragen samenhangt met het soort van vragen. Om hier in het onderzoek enig zicht op te krijgen, zijn we op zoek gegaan naar de thema's waar veel ouders vooral vragen over hebben bij het opvoeden van hun kinderen.

Speetjens, Van der Linden & Goossens (2009) hebben naar aanleiding van een inventarisatie in 26 studies de volgende top vijf van de belangrijkste vragen van ouders samengesteld.

1. Algemene ontwikkeling van kinderen, gezondheid en kinderziektes.
2. Gedrag van kinderen, in het bijzonder moeilijk en ongehoorzaam gedrag.
3. Grenzen stellen, luisteren en gehoorzamen, corrigeren en straffen.
4. Sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, zelfvertrouwen, onzekerheid en (faal)angst bij kinderen.
5. Algemene opvoedingsvragen en -vaardigheden.

Ook onderzoek van de Opvoedtelefoon geeft een indruk van veel gestelde vragen. Uit onderzoek van Ligtermoet en Pennings (2006) blijkt dat de meest gestelde vragen aan de Opvoedtelefoon in 2005 betrekking hebben op: slaapproblemen, bezorgdheid over ontwikkeling kind, opvoedingsaanpak algemeen, straf geven/grenzen stellen, niet luisteren, koppigheid/opstandigheid, informatie over voorziening, claimgedrag, voeding/eetproblemen en driftbuien.

Vragen die bij ouders prioriteit hebben als het gaat om opvoedondersteuning, zijn de aanpak van de opvoeding en ouderschap in het algemeen, emotionele problemen van hun kind en hoe om te gaan met lastig gedrag of gedragsproblemen van hun kinderen (Ince, 2013).

Dat er een relatie bestaat tussen het type opvoedvragen en de voorkeur voor een persoon om bij te rade te gaan, blijkt uit onderzoek van Diekstra & Van Hintum (2010). Het laat zien dat eenvoudige opvoedingsvragen – over eten, slapen en huilen – voornamelijk binnen het informele netwerk worden gesteld. Bij bepaalde taboeonderwerpen, zoals geweld en relatieproblemen, gaan ouders bij voorkeur juist niet te rade bij het eigen netwerk, dan biedt internet wel een uitkomst.

Binnen bovenstaande thema's zijn we op internetfora op zoek gegaan naar uitspraken van ouders. We hebben ons gericht op fora waar ouders hun opvoedvragen met elkaar delen. De internetfora die we gebruikt hebben voor dit onderzoek zijn: www.ouders.nl, www.oudersvannu.nl, www.bewustopvoeden.nl, www.jmouders.nl www.mamaenzo.nl. Het belangrijkste doel van deze exercitie was om met de stellingen aan te sluiten bij de vraagstukken die ouders kennelijk graag bij elkaar neerleggen. We hebben ons niet alleen gericht op de opvoedvragen zelf, maar ook op de manier van formuleren die het beste past bij ouders. Het leverde honderden uitspraken op. Vervolgens zijn we weer teruggekeerd naar de literatuur om de thema's aan te scherpen en tot een eerste selectie van uitspraken/stellingen te komen, de zogenaamde *longlist*.

4.2 Samenstellen van de Q-set

Om te komen tot een hanteerbare maar wel relevante (dus representatief voor het concours) set van uitspraken die voorgelegd kon worden aan de ouders, hebben we een aantal procedures gevolgd. Eerst hebben de twee onderzoekers zelf onafhankelijk van elkaar de uitspraken op de longlist voorzien van trefwoorden en deze geclusterd. Vervolgens zijn de geclusterde uitspraken met elkaar vergeleken, dubbele items geschrapt en op elkaar lijkende uitspraken samengevoegd. Dit resulteerde in twee verschillende versies van een mogelijke Q-set die naast elkaar zijn gelegd. Hierop volgde opnieuw een bewerking met het clusteren, samenvoegen en schrappen van de items uit beide Q-sets. Uiteindelijk hielden we 36 stellingen over voor gebruik in de Q-set. Deze stellingen zijn aan de hand van proefinterviews nog op woordkeuze en formulering aangepast. De definitieve lijst van gebruikte stellingen, geordend per thema, is te vinden in Bijlage 2.

4.3 Selectie P-set

De werving van respondenten in een Q-studie vindt plaats aan de hand van een selecte steekproef. Anders dan in kwantitatief onderzoek wordt bij een Q-studie géén *random* noch een voor de totale populatie representatieve steekproef van respondenten getrokken. Beoogd wordt om bij de selectie van respondenten juist die mensen te betrekken die een specifiek gezichtspunt ten aanzien van het onderwerp zouden kunnen hebben (Watts & Stenner, 2012; Van Exel & De Graaf, 2005).

De P-set in ons onderzoek bestaat uit ouders uit Breda. We hebben ons gericht op ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd omdat juist dát de primaire doelgroep van de CJG ouders is. Bij de vorming van de responsgroep is bewust variatie gezocht voor de variabelen buurt, school, geslacht en etniciteit. Op iedere basisschool in Breda is een zogenaamde school CJG-er werkzaam. Via dit spoor zijn verschillende scholen en daarmee ouders bereikt. Daarnaast zijn betrokken studenten en onderzoekers ouders meer direct gaan werven in verschillende buurten, op plekken waar ouders te vinden zijn (schoolpleinen, bijeenkomsten georganiseerd door CJG ouders op scholen, maar ook bijvoorbeeld buurtwinkels).

Uiteindelijk hebben in totaal 66 ouders aan het onderzoek deelgenomen.

4.4 Afnemen Q-sort (en Q-interview)

Centraal in de Q-methode staat het sorteren van de verzamelde uitspraken. Daarvoor worden eerst alle uitspraken op kleine kaartjes afgedrukt. Op een groot blad staan kolommen getekend vanaf 'minst mee eens' tot en met 'meest mee eens'. Op dit blad rangschikt de respondent de kaartjes met de stellingen uit de Q-set (zie Bijlagen 1 en 3).

Voordat de respondenten aan de slag gaan met het daadwerkelijk rangschikken van de kaartjes (Q-sortering), worden van hen wat feitelijke gegevens genoteerd zoals leeftijd, geslacht, opleiding enzovoorts. Dat is van belang in de analysefase voor de interpretatie van de data. Respondenten wordt gevraagd de kaartjes te verdelen in drie stapels, één waar men het mee eens, is, één waar men het oneens is en één waarover men neutraal is. Daarna worden die drie verschillende stapels door de respondent verder uitgesorteerd naar meest belangrijk en minst belangrijk. De respondent geeft toelichting op zijn keuzes en wordt hierop ook bevraagd. Aan het eind van de sessie wordt de respondent nog gevraagd welke uitspraak er naar zijn idee ontbreekt in de set.

4.5 Analyse van de resultaten

De kwantitatieve analyse van de Q-sort wordt gedaan met behulp van speciaal ontwikkelde *software* (PQ-Method). Het betreft een factoranalyse die clusters oplevert van correlaties. Zo ontstaat inzicht in de verschillende en overeenkomstige typen opvattingen die er zijn. Het programma filtert uit welke scores er onderscheidend en/of kenmerkend zijn om bij een bepaald type opvattingen te passen. De kwalitatieve component wordt gefilterd uit de toelichting die respondenten geven bij hun keuzes.

Als de berekeningen zijn gedaan, komt er een aantal clusters van opvattingen uit (Bijlage 1: B1.7). We noemen dat ook wel gedachtepatronen. Bij de interpretatie wordt aanvullende informatie gebruikt uit het literatuuronderzoek, de internetfora en de opmerkingen gemaakt tijdens de interviews. Hieruit volgt een eerste proeve van profielen van ouders, als het gaat om hun houding ten aanzien van ondersteuning bij opvoedvragen.

Om de profielen nader in te kleuren en aan te scherpen hebben we een sessie georganiseerd waarin onderzoekers, betrokken studenten, CJG ouders en CJG coördinatoren op een gelijkwaardige manier hun kennis in konden brengen. De volgende vragen waren leidend: Worden deze ouders herkend? Wat weten we vanuit onze eigen specifieke kennis en/of ervaring van deze ouders? De opbrengsten uit deze sessie zijn gebruikt om de uiteindelijke profielen van ouders te beschrijven.

Het onderzoek heeft uiteindelijk tot doel om aanknopingspunten te bieden voor de praktijk. Beoogd wordt om met behulp van het onderzoek vervolgstappen te zetten in de doorontwikkeling van het project CJG ouders. We hebben de sessie ook benut om vanuit verschillende perspectieven een beeld te krijgen van de mogelijke betekenis voor het vervolg van het project.

Resultaten 5

Hieronder volgt een weergave van de resultaten op grond van de Q-methode, zowel op grond van de statistische analyse als van de interviews tijdens het sorteren van de opvattingen. Allereerst geven we een indruk van de kenmerken van de ouders die hebben deelgenomen (5.1). Vervolgens laten we zien op welke manier we zijn gekomen tot de clusters van opvattingen (5.2), onderverdeeld in de gedeelde opvattingen (5.2.1) en de van elkaar verschillende opvattingen (5.2.2) van ouders. Tenslotte behandelen we de resultaten van het groepsinterview (5.3).

5.1 Kenmerken respondenten

Voor het Q-onderzoek zijn 66 respondenten geïnterviewd, 13 mannen en 53 vrouwen. De oudste respondent is 58 jaar, de jongste is 30 jaar. De gemiddelde leeftijd is 41 jaar. Van twee personen is de leeftijd onbekend. Acht van de respondenten (12%) zijn niet in Nederland geboren en dertien respondenten (20%) geven aan een bepaalde geloofs- of levensovertuiging aan te hangen. Van de respondenten hebben er twee (3%) een lagere schoolopleiding genoten, 20 (30%) vwo, havo of mbo en 40 (61%) hbo of wo. Bij vier respondenten is het opleidingsniveau onbekend.

Alle respondenten hebben kinderen op een basisschool in de gemeente Breda, 64 respondenten zijn woonachtig in de stad Breda zelf, de anderen wonen in de omliggende of aangrenzende dorpen.

5.2 Clusters van opvattingen

Dit Q-onderzoek is erop gericht om gedeelde en verschillende opvattingen van ouders over ondersteuning bij opvoedingsvragen in beeld te brengen. Met de Q-methode is een viertal clusters van opvattingen herkend waaraan een aantal ouders meer of minder belang hecht dan andere ouders in het onderzoek. In Bijlage 4 staat beschreven hoe we tot deze vier clusters – we noemen ze ook wel gedachtepatronen – zijn gekomen. Tegelijkertijd hebben we een aantal opvattingen herkend die juist niet onderscheidend zijn, waar alle ouders dus ongeveer hetzelfde over denken.

5.2.1 Gedeelde opvattingen

De houding van ouders ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning bij opvoeding vanuit hun sociale netwerk vertoont in sommige opzichten grote verschillen. In andere opzichten zijn er juist overeenkomsten.

Alle ouders blijken het belangrijk te vinden dat iemand zich inleeft in de situatie, alvorens deze persoon advies geeft over de opvoeding (zie tabel B4.3, in Bijlage 4).

'... als iemand zich niet inleeft maar gewoon volgens het boekje zeg maar een protocol gaat afwerken, dan denk ik van ja dat is zonde van jouw tijd en zonde van mijn tijd.'

'... iemand moet eerst weten hoe het gezin er uitziet, wat er speelt, voordat zij een advies kunnen geven ...'

Ook vinden alle ouders het prettig om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van andere ouders. Ondersteuning door familie of vrienden wordt daarbij hoger gewaardeerd of belangrijker gevonden door de geïnterviewde ouders.

Ouders onderschrijven dit met uitspraken tijdens de interviews.

'... familie, dat zijn de mensen die je echt vertrouwt.'

'... opvoeding bespreek ik met familie en als dat niet kan, kan dat wel met vrienden.'

Voor vrienden geldt dat het als voordeel ervaren wordt als zij kinderen in dezelfde leeftijd hebben, van dezelfde generatie zijn als de betreffende ouder of een vergelijkbare opvoedingsstijl hebben.

'... onze vrienden hebben kinderen in dezelfde leeftijd en hebben een vergelijkbare opvoedingsstijl.'

'... met vragen ga ik eerst naar mijn moeder of schoonmoeder, zij hebben veel ervaring. Dan vrienden die in het zelfde schuitje zitten, die ook kinderen hebben en hetzelfde vinden qua normen en waarden.'

5.2.2 Van elkaar verschillende opvattingen

Er zijn vier duidelijke clusters te onderscheiden van typen van opvattingen, als het gaat om het ontvangen van ondersteuning bij opvoedvragen. We beschrijven de clusters aan de hand van voor dit cluster kenmerkende opvattingen (hier hebben de ouders van het cluster een uitgesproken mening over) en opvattingen die het cluster onderscheiden van andere clusters. In Bijlage 5 staat gedetailleerd beschreven hoe we daartoe zijn gekomen. Hieronder vatten we de belangrijkste bevindingen samen.

Gedachtepatroon cluster 1

Kenmerkend voor dit cluster is dat ouders erg positief staan tegenover het bespreken van opvoedingsvragen met mensen waarin zij zichzelf kunnen herkennen. Herkenning in de ander heeft betrekking op overeenkomstige waarden en normen, leeftijden van de kinderen en vergelijkbare opvoedingsvragen. Ook wordt het hebben van een 'klik' met de ander belangrijk gevonden, zo blijkt uit de toelichting die

ouders bij de door hen gelegde Q-sortering geven.

'… ik luister het liefst naar mensen aan wie ik waarde hecht, die dezelfde waarden en normen hanteren als ik. Die hebben ook dezelfde opvattingen over opvoeden.'

'… andere ouders, van kinderen van dezelfde leeftijd ongeveer, dat is wel een vereiste … die herkennen de situaties, begrijpen dat je met die vraag komt.'

Opvallend is ook dat ondersteuning door de wijk-CJG'er, de professional en iemand zoals de oppas niet positief wordt gewaardeerd. Uit de interviews maken we op dat deze personen door ouders gezien worden als mensen die op afstand staan van de ouders en hun opvoedingsvragen.

'… dingen in de opvoeding bespreek je met iemand die dichtbij staat, waarmee ik een klik heb … Dat zijn bijvoorbeeld niet de leerkracht of een school-CJG'er, die staan echt ver weg.'

Mensen in wie ouders zichzelf veelal herkennen, zijn vrienden en familie. Reden waarom ze erg positief staan tegenover ondersteuning van die kant. Ze hechten daar meer aan dan aan ondersteuning door 'gewone' andere ouders.

'… ja en dat zijn natuurlijk vaak vrienden en familie. Ja en ook andere ouders.'

Kenmerkend is ook dat ouders uit dit cluster ervarings- en gedragsaspecten van de ander zoals het hebben van ervaring met een vergelijkbare opvoedingsvraag, het bieden van een luisterend oor en zélf open zijn over de opvoeding belangrijk vinden.

Behalve dat deze ouders als enige ouders (sterk) positief staan tegenover 'herkenning', onderscheiden ze zich ook van andere ouders doordat zij bij opvoedingsvragen zeker géén prijs te stellen op ondersteuning door professionals. Ook hebben zij geen behoefte aan iemand die hen helpt de opvoedingsvraag te verduidelijken.

Gedachtenpatroon cluster 2

Ouders in dit cluster hebben de voorkeur opvoedingsvragen te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag. Professionals en vrienden of familie worden gelijk en positief gewaardeerd als het om ondersteuning bij opvoedingsvragen gaat.

'… vragen bespreek ik het liefst met familie omdat je weet wat je aan hen hebt, die kun je vertrouwen. Goede vrienden ook. Het karakter van mensen is ook belangrijk.'

'… opvoedingskwesties bespreken met familie, vrienden gaat het beste als zij van onze generatie zijn en kinderen in dezelfde leeftijd hebben…'

Waar het gaat om contact met professionals wordt een zekere veiligheid van 'afstand en vertrouwelijkheid' tussen ouder en professional als belangrijk betiteld. Ook objectiviteit en ervaring in vergelijkbare situaties worden gewaardeerd in het contact met een professional.

Van personen zoals de oppas wordt opvoedingsondersteuning niet gewaardeerd. Ouders bij dit tweede gedachtenpatroon zijn het uiterst oneens met die stelling. Ze zijn het evenmin eens met de stelling dat het prettig is ondersteuning te krijgen van iemand die deel uitmaakt van het dagelijks leven . Ook wordt opbouwende kritiek over de manier van opvoeden niet op prijs gesteld en vinden ouders die met hun opvattingen lijken op dit gedachtenpatroon het leuk om complimenten te krijgen, maar niet noodzakelijk.

'... met mensen die in het zelfde schuitje zitten en dezelfde normen en waarden hebben ... dat zijn toch vaak ook wel vrienden ... maar eerst toch naar mijn moeder of mijn schoonmoeder, dat voelt veilig.'

'... een bepaalde afstand is wel prettig als je je vragen met zo iemand bespreekt. Het is niet fijn om dezelfde persoon dan in de supermarkt tegen te komen...' (over de professional)

'... O, ik heb geen bezwaar tegen een spontaan praatje, als de regie over wat je bespreekt maar bij mij ligt. Mensen moeten zich niet ongevraagd gaan bemoeien.'

'... kritiek geeft mij het gevoel dat ik het niet goed doe, daar zit ik niet op te wachten ... Natuurlijk is het prettig om complimenten te krijgen, maar anderen hoeven mij niet te bevestigen. Ik sta wat de opvoeding betreft best goed in mijn schoenen.'

Tot slot zoeken deze ouders zelf naar informatie of hulp bij opvoedingsvragen. Dit zelf zoeken naar informatie of hulp is tevens een onderscheidend item ten opzichte van de andere drie clusters. Ouders zoeken overwegend eerst zelf op internet naar informatie. In hun motivatie klinkt vanzelfsprekendheid door over hun keuze voor het zoeken op internet. Ouders zeggen hierover zelf bijvoorbeeld het volgende.

'... mijn vragen formuleren kan ik zelf goed, daarna zoek ik op internet.'

Gedachtenpatroon cluster 3

Ouders die binnen dit derde cluster veel opvattingen met elkaar gemeen hebben, vinden het krijgen van praktische tips erg fijn. Zij onderscheiden zich hierin ook zeker van de andere ouders, die dit item weliswaar ook positief, maar aanmerkelijk minder belangrijk waarderen.

'… praktische tips helpen om dingen te veranderen'

Ook het bieden van een luisterend oor wordt belangrijk gevonden, daarin onderscheidt deze groep ouders zich niet significant van twee van de andere groepen. Anders dan voor de andere groepen geldt, is de leerkracht van de kinderen voor deze ouders wel belangrijk als ondersteuner in de opvoeding. Die wordt binnen deze groep ouders op een gelijk niveau gewaardeerd als ondersteuning door vrienden en familie. Respondenten geven aan het dagelijks contact van de leerkracht met de kinderen hoog te waarderen.

'Ja, ik vind de leerkracht belangrijker dan familie en vrienden … de leerkracht ziet je kind elke dag dus dat is een stuk belangrijker.'
'Nou de leerkracht vind ik in dit geval degene die uh… naast mijzelf ook voor de meeste opvoeding zorgt. En de meeste dagelijkse, hele dagen, in dit geval bij hem zijn. En die ook het beste kan inschatten of mijn beleving ook haar beleving is.'

Waar het gaat om specifieke opvoedingsvragen of thema's kenmerken deze ouders géén van de items als belangrijk. Hieruit zou je kunnen afleiden dat in relatie tot ondersteuning bij opvoedingsvragen het onderwerp niet zozeer belangrijk is als wel de wijze waarop bepaalde personen uit het sociaal netwerk van de ouders ermee omgaan. Daarnaast geldt dat men graag zelf zoekt naar informatie over specifieke opvoedvragen, maar niet per definitie met rust gelaten wil worden.

Gedachtenpatroon cluster 4
Ouders in deze laatste groep geven aan heel graag en in gezelschap van anderen over de opvoeding te praten, ook al hebben zij geen opvoedingsvragen en zij stellen het zeer op prijs als zij bevraagd worden over opvoedingskwesties. Als vanzelfsprekend staan zij dan ook open voor een spontaan praatje over opvoedingsvragen.

'… we zijn allemaal betrokken bij de jeugd.'

Als gesprekspartner bij opvoedingsvragen worden de leerkracht en de oppas zeker niet belangrijk gevonden. Ook de professional en wijk-CJG'er worden niet hoog gewaardeerd.

'… Leerkracht alleen voor leervragen, niet met de opvoeding.'

Anders dan de andere groepen ouders, vinden zij opvoedingsvragen over de relatie tussen hen en hun kind nadrukkelijk belangrijker dan andere opvattingen in dit onderzoek. Ook is men nadrukkelijk op zoek naar bewustwording over de eigen opvoedingsstijl. Meerdere respondenten geven aan ook cursussen te volgen of zich hiervoor ingeschreven te hebben.

'…Je moet je er bewust van zijn want je handelen heeft namelijk invloed op het gedrag van je kind…'
'… Ik wil graag alles weten en volg daarom ook cursussen…'

5.3 Resultaten groepsinterview

Aan het groepsinterview (kenniswerkplaats) namen deel: een lector, twee studenten, zes CJG ouders, zeven professionals en drie docentonderzoekers. De vraag die centraal stond was tweeledig. Allereerst hebben we gevraagd naar herkenning van de vier clusters en vervolgens stond de vraag 'Op welke manier is deze kennis over opvattingen van ouders, ten aanzien van opvoedondersteuning uit hun sociale omgeving, te vertalen naar handvatten voor de praktijk van het project CJG ouders?'

5.3.1 Clusters van opvattingen

We hebben de deelnemers gevraagd of zij een link konden leggen tussen de aangereikte clusters van opvattingen en bijbehorende kenmerken en ouders die zij kenden en wat deze ouders in hun ogen nodig zouden hebben.

Gedachtenpatroon 1

Deze opvoeders, zo stelden de deelnemers aan de kenniswerkplaats, vinden het belangrijk zich in de ander te herkennen. Dit zorgt ervoor dat de relatie met de ander belangrijk is. De opvoeders willen opvoedkwesties graag met anderen delen. Deze groep opvoeders werd herkend als een groep zonder al te grote problemen met de opvoeding, een groep die beschikt over voldoende zelfvertrouwen en eigen kracht.

Deze opvoeders komen, in de ogen van de deelnemers, niet snel bij een professional. De vraag is of deze ouders zorgmijdend zijn. Ze lijken eerder geen grote problemen te hebben. De groep kan het beste benaderd worden door een luisterend oor te bieden. Daarnaast moet de kwestie klein gehouden worden, deze ouders houden niet van problematiseren. De opvoeder wil uiteindelijk voorbeelden en praktische tips. De opstelling van de CJG ouder dient vrijblijvend te zijn, het is niet nodig een specifieke doelstelling te hanteren binnen de gesprekken.

Gedachtenpatroon 2

De deelnemers herkenden deze groep als opvoeders met specifieke, korte vragen. De opvoeders prefereren een neutraal, objectief persoon bij het bespreken van opvoedingsvragen. Dat is meestal iemand van buiten de eigen sociale kring. Ze zijn gesteld op privacy. Het gaat om zelfstandige ouders die het liefst zelf de agenda bepalen (bij wie, wanneer, wat is de hulpvraag). Het antwoord op hun vraag gebruiken ze om hun problemen zelf op te lossen. Deze ouders hanteren hun eigen opvoednormen en waarden.

De CJG ouder moet zich richten op de gestelde vraag, niet zozeer op wat er verder leeft, was de algemene reactie in de groep. De opvoeders willen zelf tot analyse komen. De CJG ouder heeft het meeste aan een vragende houding. Deze ouders hoeven geen opbouwende kritiek. Bij grotere vragen kan de CJG ouder doorverwijzen naar een professional. De CJG ouders komen dit type van ouders vooral tegen bij de meer anonieme bijeenkomsten van het CJG.

Gedachtenpatroon 3

Ook deze ouders houden vooral zelf graag de regie en 'checken' hun zorgen bij de leerkracht. De leerkracht is voor deze groep een belangrijke (tussen)persoon. De deelnemers aan de kenniswerkplaats motiveren de houding van deze ouders aldus: de leerkracht kent het kind goed, het is in de ogen van de opvoeder een medeopvoeder. Hiermee is niet gezegd dat deze ouders de leerkracht ook meer verantwoordelijkheid voor de opvoeding geven dan andere opvoeders. Deze opvoeders zoeken zelf informatie bij een bepaalde vraag. Vervolgens zoeken zij bevestiging bij de leerkracht. De opvoedingsthema's zijn alledaags. Dit type opvoeders is vooral op zoek naar praktische tips. Het is onduidelijk, in de ogen van de deelnemers, of het nu juist zekere of onzekere ouders betreft. Dit zijn ouders die niet sterk gericht zijn op informele ondersteuning uit de directe omgeving. Ze vinden het best om verhalen van anderen te horen, maar vinden het zelf vertellen van verhalen nog lastig.

De CJG ouder kan deze ouder het best ontwikkelingsgericht benaderen en niet zozeer probleemgericht. Het contact gaat via natuurlijk verloop, niet via verwijzing of afspraak in de agenda. CJG ouders kunnen leerkrachten wellicht ondersteunen in het contact met deze ouders.

Gedachtenpatroon 4

Deze groep wordt door CJG ouders goed herkend. Het zijn opvoeders die ook vragen hebben als er geen problemen zijn. De leerkracht wordt niet gezien als expert in opvoeden, wel wat betreft het aanleren van cognitieve vaardigheden. Deze ouders bespreken graag hun dagelijkse ervaringen met het opvoeden van hun kinderen, maakt niet uit met wie.

Deze opvoeders tonen, in de ogen van de deelnemers, overeenkomsten met opvoeders die de cursus Positief opvoeden volgen. Zij vinden het fijn om te praten over opvoeding. Het uitgangspunt hierbij is het kind. De opvoeder lijkt afhankelijk en stelt zich onzeker op. Ze kenmerken zich door een open en lerende houding. De CJG ouder moet zich richten op de eigen kracht van de opvoeder. Dit kan door middel van een oplossingsgerichte benadering.

Conclusies

6

In ons onderzoek staat de evaluatie van het project CJG ouders in Breda centraal. Een project dat al enige jaren loopt en door de direct betrokkenen (de vrijwillige CJG ouders, de professionals, maar ook de beleidsmakers) positief beoordeeld wordt. In de beleving van deze betrokkenen vervult het project vooral een belangrijke rol in *empowerment* van ouders en de versterking van hun sociale netwerk van opvoeders. Het sluit daarom heel goed aan bij de doelen die centraal staan in de transformatie van de zorg voor jeugd. Reden waarom dit project, ondanks alle bezuinigingen, onlangs is uitgebreid.

Deze evaluatie is ervoor bedoeld om meer zicht te krijgen op de aansluiting van de werkwijze en de uitgangspunten van het project CJG ouders bij de attitudes van de groep potentiële ontvangers van steun door dit project. Dan hebben we het over alle ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd. Deze kennis levert aanknopingspunten op voor verbetering van het project CJG ouders in Breda en kan ook benut worden voor vergelijkbare projecten. Bovendien kan het inzicht geven in de functie en reikwijdte van dit project in het perspectief van de transformatie van de jeugdzorg.

Voor het onderzoek hebben we verschillende methoden toegepast: een literatuuronderzoek, interviews met betrokken professionals en vrijwilligers (de CJG ouders), een groepsinterview (kenniswerkplaats), maar vooral de Q-methode. De Q-methode is van oorsprong een onderzoeksmethode om 'gedeelde subjectiviteiten' zichtbaar te maken. Wij passen de methode toe om een project binnen het sociale domein te evalueren.

Het belangrijkste uitgangspunt van het CJG project is dat ouders zelf deskundig zijn. Deze ervaringsdeskundigheid wordt ingezet om elkaar als gewone ouders te helpen bij opvoedingsvragen. Het project CJG ouders is gericht op het bieden van herkenning en het stimuleren van de dialoog. De werkwijze is vooral informeel en gebaseerd op gelijkwaardigheid. De ondersteuning is niet gericht op specifieke advisering of begeleiding. Het creëren van vertrouwen staat centraal.

De vraag is in hoeverre de uitgangspunten en werkwijze goed passen bij hetgeen (potentieel te benaderen) ouders wenselijk vinden als zij met opvoedvragen worstelen.

We zullen in dit hoofdstuk eerst antwoord geven op de vraag welke attitudes ouders hebben ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning bij opvoedvragen (paragraaf 6.1). We stellen op grond van de door ons uitgevoerde Q-methode onder ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd, vast wat de overeenkomsten (6.1.1) en verschillen (6.1.2) in opvattingen over ondersteuning tussen ouders zijn. In de

slotconclusie (6.2) geven we aan wat hieruit te concluderen valt over de aansluiting van de werkwijze en de uitgangspunten van het CJG project en de attitudes van ouders ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning bij opvoedvragen.

Naast de inhoudelijke doelstellingen beoogde dit onderzoek de Q-methode te beoordelen als onderzoeksmethode om de geschiktheid van een gekozen werkwijze in de sociale sector te evalueren. Dit komt terug hoofdstuk 7.

6.1 Attitudes van ouders

We zijn gestart met een literatuuronderzoek om de meest relevante thema's rondom opvoeden te kunnen onderscheiden. We hebben onszelf de vraag gesteld wat de belangrijkste pijlers zijn die de houding van ouders ten aanzien van het ontvangen van informele ondersteuning bij opvoedvragen bepalen. We hebben een viertal subthema's onderscheiden, waarbinnen we de deelnemende ouders aan het Q-onderzoek stellingen hebben voorgelegd: aard van het sociale netwerk, type van sociale steun, wijze van benaderen en type opvoedvragen. Volgens de werkwijze van de Q-methode hebben de ouders hun mening gegeven over de stellingen via het leggen van kaartjes (Q-sort).
De analyse levert een beeld op van verschillen en overeenkomsten tussen ouders als het gaat om hun houding ten aanzien van het ontvangen van ondersteuning bij opvoedvragen.

6.1.1 Overeenkomsten tussen ouders

Vrijwel alle ouders vinden het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie. Dit heeft zeer waarschijnlijk zijn oorsprong in het feit dat dit meestal gelijkgestemden zijn en er al sprake is van een vertrouwensband. Vertrouwen is ook volgens anderen (bijvoorbeeld Buysse, 2008) belangrijk bij het bespreken van opvoedingskwesties. Buiten het kleine kringetje van familie en vrienden zoeken ouders over het algemeen het liefst eerst contact met mensen die ze in ieder geval kennen. Dit komt overeen met wat Diekstra en Van Hintum (2010) hebben vastgesteld: Bij eenvoudige opvoedingsvragen gaan opvoeders te rade bij het informele netwerk. Tegenover de ondersteuning van andere (niet nabije) ouders staan opvoeders vooral neutraal. De oppas biedt, naar de mening van de ouders, geen belangrijke ondersteuning bij opvoedvragen. Nu kan aan dit laatste niet meteen een conclusie verbonden worden, omdat niet bekend is of de ouders ervaring hebben met de inzet van oppassen. Uit de interviews blijkt wel dat het ook te maken heeft met de (jonge) leeftijd van een oppas. Desgevraagd hechten ouders ook niet veel waarde aan CJG professionals of de huisarts bij opvoedvragen, hoewel ze tegenover ondersteuning van hen wel iets positiever staan dan die van een oppas.

Als het gaat om de wijze waarop ondersteuning bij opvoeding verleend wordt, blijken alle ouders het belangrijk te vinden dat iemand zich inleeft in de situatie, alvorens deze persoon advies geeft over de opvoeding. Verder vinden opvoeders het belangrijk dat er naar hen wordt geluisterd. Bovendien is het wenselijk dat de ander open is over de eigen opvoeding en zich kwetsbaar durft op te stellen. Dit komt overeen met de verwachtingen van ouders uit onderzoek van het NJi (2012). Ouders geven binnen dit onderzoek aan in eerste instantie een luisterend oor en een steunende schouder te willen. Verder valt op dat opvoeders het liefst worden benaderd door iemand die zelf ervaring heeft met opvoeden.

Wat betreft de benaderingswijze vinden ouders in ons onderzoek het fijn om spontaan een praatje te maken. Dit komt overeen met wat de ouders uit het onderzoek van Snijders (2006) vinden. Hierin komt naar voren dat opvoeders in eerste instantie vragen willen bespreken zonder een afspraak te hoeven maken. Onze onderzoeksgroep geeft aan dat zij een-op-een ondersteuning weliswaar waarderen, maar dat het bespreken van vragen in een groep voor hen ook geen probleem is. Als er contact is, dan vinden de meeste ouders het prettig om complimenten te krijgen (positief benaderd te worden). Ook waarderen de ouders het als een ander hen helpt hun eigen vraag te verhelderen.

Er is weinig overeenstemming over de behoefte aan ondersteuning bij specifieke opvoedthema's. Wel valt op dat over de hele linie weinig ouders ondersteuningsbehoefte hebben rond de onderwerpen 'eenzaamheid', 'liegen' en 'ongezond eetgedrag'. Mogelijk komt dit doordat de bevraagde ouders hier nog niet mee te maken hebben gehad. Het kan echter ook zijn dat schaamte hier een rol speelt.

6.1.2 Verschillen tussen ouders

We kunnen uit de resultaten concluderen dat ouders, wat betreft hun houding ten aanzien van opvoedondersteuning, op sommige punten duidelijk van elkaar verschillen. Waar de ene ouder heel positief staat tegenover bijvoorbeeld ondersteuning van de leraar, geeft de andere ouder aan juist helemaal geen behoefte te hebben aan een 'deskundige'. Deze verschillen geven aanknopingspunten voor een meer gedifferentieerde benadering van ouders met opvoedondersteuning in het algemeen en voor CJG ouders in het bijzonder.

Er is een viertal 'groepen' te onderscheiden. We zullen hier de meest onderscheidende kenmerken benoemen, de details staan uitgebreid beschreven in het hoofdstuk Resultaten. Bij de omschrijving van de vier clusters van meningen, ook wel gedachtepatronen genoemd, is naast de resultaten uit de Q-methodologie tevens gebruik gemaakt van de bevindingen uit het groepsinterview. In deze kenniswerkplaats hebben we voorlopige resultaten voorgelegd aan een groep bestaande uit vrijwillige CJG ouders, professionals, docenten en studenten.

Groep 1 – behoefte aan herkenning
Deze groep ouders onderscheidt zich van andere groepen doordat zij positief staan tegenover 'ondersteuners' die ervaring hebben met soortgelijke opvoedingsvragen, die op hen lijken wat betreft leeftijd van kinderen, waarden en normen en die zelf ook open zijn over opvoedingskwesties. Deze opvoeders hebben in eerste instantie geen behoefte aan ondersteuning van professionals en wijk-CJG'ers. Opvoedingsvragen over de thema's 'gewelddadig gedrag' en 'eenzaamheid' zijn bij deze groep het minst populair om besproken te worden. Mogelijk hebben zij geen ervaring met dergelijke grote opvoedingsvragen.

Groep 2 – behoefte aan deskundigheid
Deze opvoeders zoeken, anders dan de andere ouders, juist graag ondersteuning bij professionals, als ze een opvoedvraag (zouden) hebben. Ze waarderen de afstand, de deskundigheid en het vertrouwelijke karakter van een dergelijk contact. Ze hebben behoefte aan iemand die zich richt op de vraag, niet zozeer op wat er verder leeft binnen het gezin. Een probleemoplossende aanpak heeft de voorkeur. Deze ouders hebben weinig behoefte aan opbouwende kritiek. De opvoeders zoeken in eerste instantie *zelf* naar informatie of hulp en hebben vaak korte vragen. Deze opvoeders zijn zelfstandig en bepalen dan ook het liefst zelf de agenda. Ze hoeven de personen met wie zij vragen bespreken niet perse tegen te komen in het dagelijks leven. Opvallend is dat deze groep opvoeders 'pesten' duidt als een opvoedthema waarover ze met anderen in gesprek zouden willen gaan. Opvoedthema's rond straffen en belonen spreken deze groep juist minder aan.

Groep 3 – behoefte aan leerkracht als partner in de opvoeding
Deze groep opvoeders ziet, in afwijking van andere ouders, de leerkracht als medeopvoeder en waardeert het alledaagse contact met hem of haar. Zij vinden het contact met de leerkracht van hun kinderen even belangrijk als het contact met familie over opvoedkwesties. Kenmerkend voor deze groep ouders is ook dat zij het fijn vinden om praktische tips te krijgen over de opvoeding. Deze groep zoekt zelf informatie op internet, maar staat daarnaast ook open voor persoonlijk contact.

Groep 4 – behoefte aan laagdrempelig dagelijks contact over opvoeding
Deze opvoeders zullen juist niet snel ondersteuning zoeken bij de leerkracht en ook niet bij een huisarts. Zij zoeken veel eerder dan anderen antwoord op vragen bij andere ouders. Daarbij is 'herkenning' niet per se nodig. Deze ouders zijn sterk kindgericht en vinden het fijn om over opvoeding te praten, ook al hebben zij geen specifieke vragen. Dit doen zij het liefst in gezelschap van een groep andere ouders, dus niet een-op-een. Ze houden ervan om spontaan een praatje aan te gaan over de kinderen. De relatie tussen ouder en kind is een favoriet onderwerp voor deze

opvoeders. Ze vinden het belangrijk om zich bewust te zijn van de eigen opvoedstijl. Deze groep zoekt graag verdieping binnen de opvoeding en staat open voor cursussen.

6.2 Aansluiting project CJG ouders bij attitude ouders

Als we willen evalueren in hoeverre de werkwijze en de uitgangspunten van het project CJG ouders passen bij de houding die (potentieel te benaderen) ouders hebben, dan kunnen we een aantal afsluitende conclusies trekken (6.2.1) en een eerste doorkijkje geven naar de mogelijke betekenis voor de praktijk van het project CJG ouders (6.2.2).

6.2.1 In hoeverre past de werkwijze bij ouders met opvoedvragen?

De resultaten bevestigen nogmaals dat de belangrijkste 'troef' van CJG ouders is dat zij zich gelijkwaardig (kunnen) opstellen. De natuurlijke wijze waarop het contact plaatsvindt, het bijna terloopse karakter, 'aanwezig' zijn op bepaalde momenten in een sfeer van 'ontmoeting' is hun kracht. Door training en intervisie beschikken zij over extra bagage, maar daar zullen ze zich niet op laten voorstaan. Dat vormt een vanzelfsprekend onderdeel van hun inzet.

De basishouding en werkwijze van CJG ouders, gericht op de inzet van ervaringsdeskundigheid, op nabijheid, op vertrouwen, past over de hele linie goed bij ouders. Ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd staan allemaal, in meerdere of mindere mate, open voor contact dat gaat over hun kinderen of kindgerelateerde kwesties in het algemeen. Een luisterend oor van iemand die oprecht geïnteresseerd is, wordt over het algemeen gewaardeerd. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat opvoeders deze vertrouwelijkheid het eerst en het liefst zoeken bij familie of vrienden en niet zozeer bij iemand die verder van hen af staat.

Een CJG ouder zal door haar houding en manier van benaderen zeker in staat zijn om met de meeste ouders in contact te komen. Of uit dit contact ook daadwerkelijke ondersteuning bij opvoedvragen van de ouders kan voortvloeien, hangt af van de beschikbaarheid van vrienden en familie, maar vooral ook van de attitudes die ouders nog meer hebben als het gaat om ondersteuning bij opvoedvragen. Want hoewel ouders allemaal positief staan tegenover laagdrempelig contact over kinderen, constateren we tegelijkertijd dat er sprake is van verschillende behoeftes als het gaat om de mate van deskundigheid, het type benadering en de onderwerpen van gesprek of ondersteuning.

De aanpak zoals die nu door CJG ouders uitgevoerd wordt, past het beste bij die ouders die behoefte hebben aan laagdrempelig dagelijks contact over opvoeding (groep 4 in ons onderzoek). Tijdens de kenniswerkplaats bleek dat de CJG ouders dit

type ouders ook goed herkennen. Ze zien deze ouders tijdens de trainingen Positief opvoeden. Vaak, is hun ervaring, zijn dit wat onzekere ouders. De nadruk in de aanpak ligt dan ook op het versterken van de eigen kracht van deze opvoeders. Omdat ze een open en lerende houding hebben, werpt ondersteuning ook zijn vruchten af naar de inschatting van de CJG ouders.

De CJG ouder aanpak past onder voorwaarden bij de groep ouders die vooral behoefte heeft aan 'herkenning' (groep 1). Belangrijke voorwaarde is dat de CJG ouder en de ouder op elkaar lijken, in de zin van hun omgang met opvoedvragen en wellicht ook nog wel breder, de manier waarop ze in het leven staan. De benaderde opvoeder zal zich het meest aangesproken voelen als de CJG ouder refereert aan gelijksoortige ervaringen en situaties. Als een CJG ouder erg afwijkt van de leefstijl en belevingswereld van de opvoeder, dan is de kans op succes gering.

De CJG ouders die deelnamen aan de kenniswerkplaats herkennen deze ouders als ouders die vooral aangesproken willen worden met voorbeelden en praktische tips en verder niet veel bemoeienis wensen. Ze kunnen naar hun mening vooral een rol vervullen in het 'klein houden' van vragen.

Voor de opvoeders die veel waarde hechten aan de leerkracht als medeopvoeder (groep 3), kan de CJG ouder niet meer dan een aanvullende rol spelen. Deze ouders zijn wel op zoek naar informatie, die eventueel door CJG ouders aangereikt kan worden, maar zoeken vervolgens bevestiging of verdieping via de leerkracht.

De CJG ouders die deelnamen aan de kenniswerkplaats vervullen tot nu toe nog geen belangrijke rol bij deze ouders, maar vermoeden dat zij wellicht meer kunnen betekenen in samenwerking met de leerkracht.

De laatste groep ouders, de ouders die vooral behoefte hebben aan deskundigheid (groep 2), staat het verst af van hetgeen een CJG ouder kan bieden. CJG ouders hebben weliswaar allemaal deskundigheid opgebouwd, maar hun meerwaarde is vooral gelegen in hun alledaagse, gelijkwaardige manier van benaderen van ouders. Ze laten zich voorstaan op hun ervaringsdeskundigheid en niet op hun 'professionele' deskundigheid. Dit sluit niet goed aan bij wat deze ouders zoeken als zij een opvoedvraag hebben. Deze ouders zoeken nu juist iemand die meer weet dan een ervaringsdeskundige. CJG ouders kunnen bij deze ouders hoogstens doorverwijzingstips geven.

6.2.2 Wat betekent dit voor de praktijk?

Als een CJG ouder iets wil betekenen, een meerwaarde wil hebben, dan is het belangrijk om de specifieke behoeftes van ouders te herkennen. Op zichzelf past het bieden van 'maatwerk' en een op de persoon toegesneden benadering goed bij de filosofie van CJG ouders. Dit onderzoek laat zien dat niet verwacht kan worden dat het totaal aan ondersteuning die een CJG ouder zou kunnen bieden bij iedereen past. De CJG ouder heeft een 'rugzakje' met mogelijkheden en zou met een scherp

oog voor het soort ouder en de soort vragen iets uit die rugzak moeten halen. Veel ouders kunnen er iets aan hebben, sommigen kunnen verder geholpen worden dan anderen. Een aantal ouders vraagt om zoveel diepgang of 'herkenning' dat ze maar beperkt door een CJG ouder ondersteund kunnen worden. Dit bevestigt alleen maar dat CJG ouders gezien moeten worden als een deel van het totaal aan mogelijke ondersteuning. Het vraagt om goede samenwerking of in ieder geval verbinding met alle andere mogelijke vormen van ondersteuning. Anderen moeten weten wat een CJG ouder te bieden heeft en CJG ouders moeten weten wat anderen te bieden hebben.

Evaluatie van interventies met Q

7

Met dit onderzoek naar de inzet van vrijwilligers in het ondersteunen van ouders bij opvoedingsvragen is gebruik gemaakt van de in de sociale sector vrij onbekende Q-methode. Dit onderzoek beoogt ook een antwoord te geven op de vraag in hoeverre de Q-methode bruikbaar is voor het evalueren van interventies in de sociale sector, zoals het project CJG ouders in de gemeente Breda.

Voor deze evaluatie zullen we, gebruikmakend van onze ervaringen in dit onderzoek, allereerst ingaan op de waarde van Q-onderzoek in het algemeen (7.1) en vervolgens de waarde van Q-onderzoek als evaluatie-instrument (7.2). Tenslotte geven we nog een aantal aanbevelingen voor het gebruik van de Q-methode (7.3).

7.1 De waarde van Q-onderzoek

Q-onderzoek richt zich op het in beeld brengen van gedachtepatronen ofwel subjectiviteit in relatie tot een bepaald onderwerp door middel van het interviewen van respondenten. Dit interview wordt uitgevoerd aan de hand van op een raster, het Q-grid, te rangschikken uitspraken. Tijdens en na het rangschikken wordt kwalitatieve informatie verzameld. Deelnemers worden uitgenodigd om tijdens het leggen hun gedachten hardop uit te spreken. Na de rangschikking wordt op de stellingen die uiterst links en rechts zijn terecht gekomen (figuur 2 in Bijlage 1) en enkele specifieke stellingen (figuur 3 in Bijlage 1) doorgevraagd. De individuele rangschikkingen van de deelnemers worden statistisch geanalyseerd en vervolgens worden de resultaten daarvan geïnterpreteerd op basis van de kwalitatieve data uit de interviews (Bijlage 1).

Over de methodologische plaats van Q-onderzoek wordt nog gediscussieerd. Jedeloo en Van Staa (2009) beschrijven de methode als een mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Het samenspel tussen statistische analyse en kwalitatieve betekenisverlening maken de Q-methode een sterkere methode dan andere methoden van onderzoek naar opvattingen en betekenisverlening (Jedeloo & Van Staa, 2009). Lub (2014) stelt dat het gebruik van een gecombineerde onderzoeksmethode, waarbij beide onderzoeksmethoden daadwerkelijk met elkaar verbonden worden, zeggingskracht heeft in een kwalitatieve evaluatie. Ook Van Loon, Van der Meulen & Minnaert (2011) motiveren dat niet alleen kwantitatief interventieonderzoek bruikbaar is voor het bepalen van het effect van een interventie. Daar waar kwantitatieve methoden data reduceren tot getallen waarmee aan te tonen

is of een interventie effectief is, voeden kwalitatieve data het begrip waarom een interventie al dan niet werkzaam is (Van Loon, Van der Meulen & Minnaert, 2011). Binnen Q-onderzoek wordt met de resultaten van de kwantitatieve methode de kwalitatieve analyse gestuurd. Met de geïnterpreteerde resultaten uit een factoranalyse wordt gekeken naar de uitspraken die deelnemers hebben gedaan bij hun individuele rangschikking van opvattingen. Hiermee wordt betekenis gegeven aan de resultaten van de factoranalyse. Met de ervaringen uit dit onderzoek onderschrijven wij de conclusie van Akhtar-Danesh, Baumann & Cordingley (2008) dat de Q-methode waardevolle informatie oplevert waardoor er expliciet aandacht is voor verschillende opvattingen en niet alleen gefocust wordt op de overeenkomstige ideeën van een groep mensen.

Q-onderzoek vertoont vooral veel gelijkenissen met kwalitatieve onderzoeksmethoden. Het bepalen van het concours (alle uitspraken tezamen) en het samenstellen van de Q-set (de uitspraken die door deelnemers gesorteerd worden) is een kwalitatief onderzoek op zich. De reguliere kwaliteitsstandaarden, validiteit en betrouwbaarheid zoals die gehanteerd worden voor kwantitatieve onderzoeksmethoden, zijn volgens Watts & Stenner (2012) niet ongenuanceerd toepasbaar op Q-methodologisch onderzoek. De Q methode vertoont kenmerken van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Er bestaan verschillende zienswijzen over de kwaliteitseisen die gesteld zouden moeten worden aan kwalitatief onderzoek. In Bijlage 1 wordt beschreven welke stappen in dit onderzoek zijn genomen om de validiteit en betrouwbaarheid te verhogen en borgen.

7.2 Praktische uitvoerbaarheid van een Q-onderzoek

Een van de kwaliteiten van het Q-onderzoek betreft de praktische kant. Een Q-onderzoek is een onderzoeksmethode die zich anders dan andere kwalitatieve onderzoeken heel goed laat faseren en plannen. Vanwege de duidelijke werkwijze en het houvast dat de Q-set biedt, is het heel goed mogelijk om interviews te verdelen over meerdere onderzoekers. Zeker wanneer een goed, gezamenlijk protocol is opgesteld waarin afspraken gemaakt zijn over de uitvoering van de interviews, de interpretatie van de verschillende stellingen en de uitleg die daarbij dan eensluidend gegeven kan worden.

Daarnaast wordt de manier van onderzoeken doorgaans erg positief gewaardeerd. Zowel deelnemers als onderzoekers geven aan dat de Q-methode een plezierige manier is om met elkaar in gesprek te gaan. De prettige sfeer waarin de interviews zijn afgenomen, dragen zeer waarschijnlijk bij aan de geloofwaardigheid van de resultaten. Onze ervaring was ook dat na de korte introductie van het onderwerp en de werkwijze, iedere deelnemer, met welke achtergrond dan ook,

goed uit de voeten kon met de sorteeropdracht. De methode is ook geschikt voor deelnemers met minder verbale capaciteiten omdat men bij het onder woorden brengen van de eigen opvattingen niet hoeft te zoeken naar een eigen formulering. Inhoudelijke vragen over de definiëring van of betekenisgeving aan de stellingen werden tijdens het rangschikken beantwoord. Bij het formuleren van de stellingen is in verschillende fasen aandacht geweest voor taalgebruik dat past bij de potentiële deelnemers. Het is hiermee niet aannemelijk dat de procedure van het rangschikken van de stellingen de resultaten heeft vertekend.

Ten behoeve van de uitvoerbaarheid is in dit onderzoek een aantal interventies toegepast. Zo is de Q-set in de laatste revisieronde door alle onderzoekers doorgenomen en in gezamenlijkheid besproken. Naast enkele correcties heeft dit vooral afspraken opgeleverd over definiëring van wat bedoeld wordt met bepaalde stellingen en welke toelichting deelnemers gegeven kon worden. Ook is een protocol opgesteld zodat alle deelnemers met dezelfde informatie konden starten met het rangschikken van de stellingen.

7.3 Q-onderzoek en evaluatie

De Q-methode is niet ontwikkeld als (ex-post) evaluatiemethode. De Q-methode levert namelijk inzicht in patronen van opvattingen op een bepaald moment en niet direct in de effecten van een bepaalde interventie achteraf.

Toch is de Q-methode een geschikt instrument gebleken om na te gaan in hoeverre het project CJG ouders past bij ouders die er potentieel hun voordeel mee zouden kunnen doen. Dat had vooral te maken met de aard van het project. CJG ouders maken zich immers in eerste instantie niet als zodanig bekend bij individueel contact. Het betreft in dit geval dus geen (ex-post) evaluatie bij ouders die door CJG ouders zijn benaderd, maar wel een evaluatie van het theoretische potentieel.

Net zoals in andere onderzoeken waarin gezocht wordt naar clusteringen op basis van verzamelde data, stelt men met een Q-onderzoek het best passende model van de werkelijkheid samen. In dit onderzoek is de aansluiting van de interventie CJG ouders bij ouders van kinderen op basisscholen in de gemeente Breda onderzocht. Hiertoe is in kaart gebracht welke gedachtepatronen bestaan onder de geïnterviewde deelnemers en is dit model voorgelegd aan enkele experts, waaronder professionals en CJG ouders. Evaluatie van het project CJG ouders bestaat in dit onderzoek uit de interpretatie van de aansluiting tussen de gevonden gedachtepatronen, de inhoudelijke uitspraken van de deelnemers op de kenmerken van het project CJG ouders zoals die gebleken zijn uit de literatuurstudie en interviews. Deze beleving van elementen van de interventie is, aldus Lub (2014), ook precies waar onderzoek met interviews als basis waarde heeft in het evalueren van interventies in de sociale

sector. De evaluatie van de mate waarin een interventie als het project CJG ouders bij de doelgroep past, is dus een interpretatie op basis van de best beschikbare kennis uit kwalitatieve interviews met tal van betrokkenen, literatuuronderzoek én het Q-onderzoek tezamen. Van uitspraken over de gekwantificeerde effectiviteit van de interventie is geen sprake op basis van een Q-onderzoek. Wanneer beoogd wordt dat te onderzoeken, moet een onderzoeksopzet met een ander karakter gekozen worden.

7.4 Aanbevelingen voor gebruik van Q-onderzoek

Een onderzoek via de Q-methode is bruikbaar wanneer verwacht wordt dat het succes van een bestaande, reeds in gebruik zijnde interventie verband houdt met de houding van de individuele mensen in de doelgroep. Door middel van een Q-onderzoek ontstaat begrip van de diversiteit en overeenkomsten in opvattingen die bestaan in een populatie. Onderzoek met de Q-methode is waardevol als gezocht wordt naar begrip van de werkzaamheid van een interventie. Anders dan met experimenteel of quasi-experimenteel onderzoek worden gegevens niet slechts gereduceerd tot cijfers op basis waarvan kan worden verondersteld dat een interventie voor de 'gemiddelde ouder' werkt. In de subjectiviteit die mede bepaalt of de aanpak in het project CJG ouders past, wordt gekeken naar gedeelde opvattingen en waar deze opinies niet met elkaar in overeenstemming zijn. Deelnemers in het onderzoek zijn en blijven individuen met hun eigen opvattingen. Het zijn dergelijke inzichten die professionals houvast geven bij het doorontwikkelen van interventies als het project CJG ouders. Zoals dat van een evaluatie verwacht wordt, biedt een Q-onderzoek aanknopingspunten voor verbetering in de praktijk.

Hoewel een Q-onderzoek mogelijk bezwaren op het gebied van kosten en tijdsinvestering oproept, heeft het ook duidelijk een voordeel boven onderzoek door middel van vragenlijsten. Vragenlijstonderzoek heeft ten opzichte van een Q-onderzoek het nadeel dat respondenten slechts beperkt kunnen reageren op de door de onderzoeker relevant veronderstelde antwoorden. Vragenlijsten zoeken gemakkelijk bevestiging van datgene wat vermoed wordt, wat de denkfout 'confirmation bias' in de hand werkt. De stellingen in een Q-onderzoek zijn vergelijkbaar met een vragenlijst, echter in het interview dat na de sortering door de deelnemer volgt, heeft de deelnemer uitgebreid de mogelijkheid zijn opvattingen toe te lichten. De onderzoeker is hierbij faciliterend met het doorvragen op uitspraken waardoor de deelnemer wel de gelegenheid krijgt om de eigen opvattingen over opvoedingsondersteuning vanuit de sociale omgeving te bespreken.

Een onderzoek met de Q-methode biedt veel informatie voor de evaluatie van interventies waarbij de opvattingen van de doelgroep van invloed zijn op de mate waarin de interventie werkzaam zal zijn. Zeker wanneer niet alleen een inzicht

beperkt tot het 'weten dat' een interventie (niet) werkt wordt gevraagd maar ook het 'weten waarom' dat zo is, is een onderzoek volgens de Q-methode interessant.

De zorgvuldigheid waarmee een Q-onderzoek in elke fase wordt uitgevoerd, is van groot belang voor de kwaliteit van de kennis die eruit komt. Op basis van onze ervaring en de literatuur die beschikbaar is, bevelen wij aan om de eerste fasen van de Q-studie methodisch aan te pakken, als ware het een kwalitatief onderzoek op zichzelf. Een duidelijke methodische aanpak, vergelijkbaar met de fenomenologische methode, maakt het verzamelen van uitspraken in het concours transparant en theoretisch te repliceren. Hetzelfde geldt voor de reductie van de data van het concours tot de uiteindelijke Q-set. Paige en Morin (2014) presenteren hiervoor een vijftal fasen, die gedeeltelijk cyclisch doorlopen worden om te komen van een concours aan opvattingen tot een goed opgebouwde Q-set. Face-validiteit van de Q-set wordt verkregen door deze voor te leggen aan experts en zeker ook potentiële deelnemers aan het onderzoek. Onderdeel van het samenstellen van de Q-set is dan ook zeker het uitproberen van de Q-set in een proefinterview (Paige & Morin, 2014).

Verder hebben we ervaren dat een duidelijk, door de onderzoekers in gezamenlijkheid opgesteld protocol voor het afnemen van de interviews eraan bijdraagt dat alle deelnemers met dezelfde informatie en beginvraag starten met het rangschikken van de opvattingen. Ook het veilig stellen van de onderzoeksdata door middel van een daarvoor ontwikkeld formulier, een foto van de sortering en zo mogelijk een geluidsopname, behoren tot dit protocol. De kwaliteit van de interviews is bij verdeling over meer onderzoekers sterk afhankelijk van de instructies én de ervaring die de onderzoekers hebben met interviewen. Het strekt tot aanbeveling om minder ervaren onderzoekers enkele proefinterviews te laten afnemen met als doel om zelf ervaring op te doen. Hierbij kunnen zij begeleid worden door meer ervaren onderzoekers, zodat zinvol gereflecteerd kan worden op deze proefinterviews.

Bij de analyse van en discussie over de resultaten dient in beeld te blijven dat, net als bij andere clusteranalyses het geval is, de gedachtepatronen die met het Q-onderzoek gevonden worden een model vormen dat het best bij de onderzochte werkelijkheid past. De mate waarin een interventie zoals in het project CJG ouders past bij de beoogde doelgroep, blijft een interpretatie en de effectiviteit van de interventie een beargumenteerde voorspelling maar geen vastgesteld feit.

Literatuur

Akhtar-Danesh, N., Baumann, A. & Cordingley, L. (2008). Q-methodology in nursing research: A promising method for the study of subjectivity. *Western Journal of Nursing Research, 30(6)*, 759-773. Retrieved from http://wjn.sagepub.com/content/30/6/759.abstract

Asscher, J., Hermanns, J. & Dekovic, M. (2008). Behoefte aan opvoedingsondersteuning van ouders van jonge kinderen. *Pedagogiek 28e jaargang,* 126 - 2-2008.

Blaauw, E. & Lecluijze, S. (2012). *Beschrijving en theoretische onderbouwing van de CJG ouders van het Centrum voor Jeugd en Gezin in Breda.* Utrecht: Universiteit van Utrecht.

Brown, S.R. (1980). *Political subjectivity: applications Q-methodology in political science.* New Haven, CT: Yale University.

Buysse, A. (2008). *Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek.* Gent: Universiteit Gent.

Diekstra, R.F.W & Hintum, M. van (2010). *De Opvoedingscanon. Omdat over kinderen zoveel meer te weten valt.* Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Dinklo, I. (2006). Fabels en feiten over kwalitatieve onderzoeksresultaten. Hardnekkige misverstanden over generaliseren van kwalitatieve onderzoeksuitkomsten. *Kwalon 32,* 11(2), 35-43.

Van Exel, J. & Graaf, G. de (2005). *Q methodology: A sneak preview.* Online Document.Http://www.Qmethodology.net/PDF/Q-Methodology

Egten, C. van, Zeijl, E., Hoog, ,Nankoe, C. & Petronia, E. (2008). *Gezinnen van de toekomst. Opvoeding en opvoedingsondersteuning.* Den Haag: E-Quality.

Gaag, R. van der en Klein, M. van der (2012). *Tien cases uit de pedagogische civil society: professionals en vrijwilligers werken samen.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Geenen, M.J. (2013). PQ-method handleiding. 's Hertogenbosch: Avans Hogeschool. (interne publicatie)

Geenen, M.J. (2013a). Onveilig, opstandig, autonoom of afhankelijk. Resultaten van een Q-studie naar opvattingen van jongens over interactie met groepsleiders in een justitiële jeugdinrichting. (Nog ongepubliceerd in kader van lopend promotieonderzoek)

Haerden, H. (2012). *Nadenken over opvoeding.* Antwerpen/Apeldoorn: Garant-Uitgevers n.v.

Hoek, M. (2012). *Hoe een CJG buffers van ouderschap kan versterken.* Opgevraagd van http://pdf.swphost.com/logacom/ouderschapskennis/Ouderschapskennis_3-2012_- _Hoe_een_CJG_buffers_van_ouderschap_kan_versterken.pdf

Ince, D. (2013). *Wat werkt in opvoedondersteuning.* NJi. Opgevraagd van http://www.nji.nl/nl/(311053)-nji-dossierDownloads-Wat-werkt-Opvoedondersteuning-def1.pdf

Jedeloo, S. & Staa, A. van (2009). Q-methodologie, een werkelijke mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek? *Kwalon, 2,* 2.

Kesselring, M.C., Schouten, M.A., Horjus, B. & Winter, M. de (2010). *Allemaal Opvoeders, webpublicatie 2: Voorlopige resultaten van de meting onder ouders uit de pilotgemeenten.* Verkregen op 02-01-2011 van http://www.allemaalopvoeders.nl.

Kesselring, M., Winter, M., de, Horjus, B., Schoot, R., van de, Yperen, T., van (2012). Do parents think it takes a village? Parents' attitudes towards nonparental adults' involvement in the upbringing and nurture of children. *Journal of Community Psychology, 40* (8), 921-937.

Kooijmans, M. (2013). *Resistance to Crime by Talent Development in Dutch Youth Work. A Q-methodological study.* This paper is presented at the 29th annual Conference of the International Society for the Scientific of Subjectivity (VU University of Amsterdam, 5th September 2013)

Ligtermoet, I. & Pennings, T. (2006). *Registratie van opvoedingsondersteuning: ROTS-cijfers 2002- 2005.* Utrecht: NIZW Jeugd.

Loon, D. van, Bieuwe F. van der Meulen & Minnaert, A.E.M.G. (2011). *Effectonderzoek in de gedragswetenschappen: Methodologische moeilijkheden en mogelijkheden (1st ed.)* Antwerpen: Maklu-uitgevers.

Lub, V. (2014). Kwalitatief evalueren in het sociale domein: Mogelijkheden en beperkingen. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Meijs, L., Roza, L. & Metz, J. (2013). Beroepskrachten vervangen door vrijwilligers? Sociale vraagstukken.

NJi (2010) *Het versterken van de eigen kracht en het sociale netwerk van jeugdigen, ouders en gezinnen.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

NJi (2012). *Richtlijnen opvoedingsondersteuning: voor opvoedingsvragen en lichte opvoedproblemen is de jeugdgezondheidszorg en het Centrum voor Jeugd en Gezin.* P.26. opgevraagd van http://www.nji.nl/nl/Richtlijn_opvoedingsondersteuning_proefimplementatie.pdf

Paige, J.B. & Morin, K.H. (2014). Q-sample construction: A critical step for a Q-methodological study. *Western Journal of Nursing Research,* Retrieved from http://wjn.sagepub.com/content/early/2014/08/01/0193945914545177.abstract

Pels, T., Dekoviç, M. & Model, S. (2006). Cultural diversity and its impact on child rrr-rearing and family support. In: M. Dekoviç, T. Pels & S. Model (eds.), *Child rearing in six ethnic families: The multi-cultural Dutch experience (*pp. 3-23). Lewiston: Edwin Mellen Press.

Polit, D.F. & Beck, C.T. (2012). *Nursing Research. Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice (9 ed.)* Philidelphia etc.: Lippincott Williams & Wilkins.

Schmolk, O. (2014). *http://schmolck.userweb.mwn.de/qmethod/*. Geraadpleegd in december 2014.

Snijders, J. (2006). *Ouders en hun behoeften aan opvoedingsondersteuning: factsheet.* Utrecht: NIZW Jeugd.

Speetjens, P., Linden, D. van der & Goossens, F. (2009). *Kennis over opvoeden : de vragen van ouders, het aanbod van de overheid en de mogelijkheden van de markt.* Utrecht: Trimbos-instituut.

Tan, N., Bekkema, N. & Öry, F. (2008). *Toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland, in het bijzonder van het programma Samen Starten/DMO-P.* Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Watts, S.,& Stenner, P. (2012). *Doing Q methodological research: Theory, method and interpretation.* London: SAGE.

Werst, R. & Wijman, N. (2014). *Een sociaal spinnenweb.* Den Bosch: Avans Hogeschool.

Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Van achter de voordeur naar democratie en verbinding.* Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Eindrapporten afstudeeronderzoeken

Lauwers, A., Boers, J., Janssen, L., Kloprogge, K. & Loos, M. (2014). *Onderzoek naar de opvattingen van ouders van basisschoolkinderen uit de gemeente Breda, ten aanzien van opvoedingsondersteuning vanuit de sociale omgeving, middels de Q-methodologie.* Breda: Avans Hogeschool.

Werst, R. & Wijman, N. (2014). *Een sociaal spinnenweb.* Den Bosch: Avans Hogeschool.

Geraadpleegde websites

WMO: definitie. Gevonden op Wikipedia op 27-10-2014.
www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vrijwilligerswerk).
www.opvoedzaak.nl/2012/12/opvoeden-doet-er-toe-column-bert-prinsen/
www.cjgbreda.nl/over-cjg
www.positiefopvoeden.nl/nl-nl/positief-opvoeden/de-vijf-basisprincipes/
www.avans.nl/bedrijven-en-instellingen/onderzoek/lectoraten/jeugd-gezin-en-samenleving

Over de auteurs

Drs. M.L.G. (Mario) Claeijs is ontwikkelingspsycholoog. Hij is werkzaam geweest in de GGZ en heeft daarnaast gewerkt met mensen met een licht verstandelijke beperking. Sinds 2010 werkt Mario als docent bij de Academie voor Sociale Studies van Avans Hogeschool in Den Bosch. Hij heeft dit onderzoek uitgevoerd als docent-onderzoeker verbonden aan het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving.

Drs. P.A. (Peter) Hoegen is verpleegkundige en verplegingswetenschapper. Hij werkt sinds 2007 als docent verpleegkunde bij de Academie voor Gezondheidszorg van Avans Hogeschool. Tot 2010 werkte hij daarnaast als verpleegkundige op verschillende verpleegafdelingen in het Amphia. Peter heeft dit onderzoek uitgevoerd als docentonderzoeker verbonden aan het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving.

Dr. B.T.J. (Erna) Hooghiemstra is lector van het lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving bij Avans Hogeschool. Daarnaast is zij verbonden aan de academische werkplaats Jeugd van Tranzo, Tilburg University. Erna is afgestudeerd als sociaal geograaf en daarna lange tijd onderzoeker geweest bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. Ze is directeur-bestuurder geweest van de Nederlandse Gezinsraad en van het PON, een kennisinstituut op het sociaal culturele gebied. In 2003 promoveerde Erna op het proefschrift Trouwen over de Grens: partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland.

Dankwoord

Graag bedanken wij iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit onderzoek, variërend van deelname aan interviews tot het mogelijk maken van werving van ouders op scholen en andere ontmoetingsplekken voor ouders. De medewerkers en vrijwilligers van het Centrum voor Jeugd en Gezin in Breda en met name Caroline van Oost en Yvonne de Gouw hebben ons gastvrij welkom geheten en waren telkens opnieuw bereid onze vragen te beantwoorden en mee te denken in de uitvoering van ons onderzoek. Speciaal dankbaar zijn wij de studenten van de Academie Sociale Studies van Avans Hogeschool in Breda en Den Bosch voor hun bijdrage aan de ontwikkeling van het interview instrument en in het afnemen van interviews. Wij noemen hen graag bij naam en bedanken Jet Boers, Lotte Janssen, Kristel Kloprogge, Aniek Lauwers, Marieke Loos, Renate Werst & Nicole Wijman voor hun bijdrage. Tot slot zijn wij Movisie erkentelijk voor het gestelde vertrouwen en de geboden mogelijkheid om dit onderzoek uit te kunnen voeren.

Mario Claeijs
Peter Hoegen
Erna Hooghiemstra

Bijlage I Methode van onderzoek

B.1.1 Inleiding

In deze bijlage beschrijven wij de wijze waarop de Q-methode binnen dit onderzoek is uitgevoerd. Achtereenvolgens gaan wij in op de Q-methode, de wijze waarop die is toegepast in het onderzoek en gaan we inhoudelijk in op de resultaten die deze methode heeft opgeleverd.

B.1.2 De Q-methode

Figuur 1 Q-grid

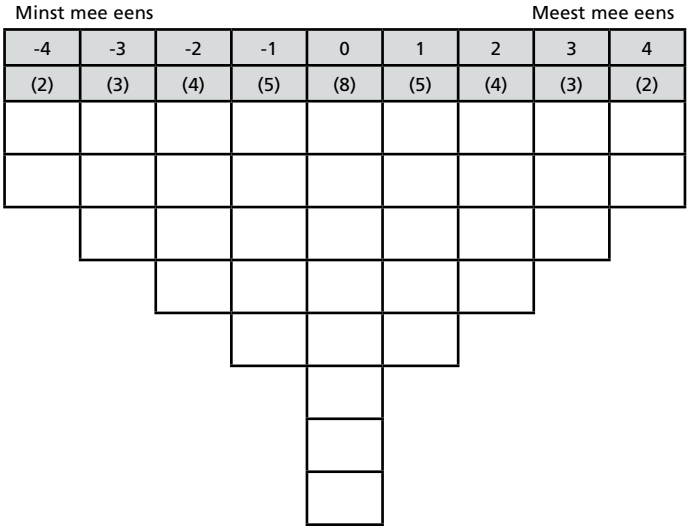

De Q-methode is een onderzoeksmethode waarbij gebruik gemaakt wordt van zowel kwalitatieve als kwantitatieve technieken, als eerste ontwikkeld door Brown (1980). De methode wordt in andere onderzoeken toegepast in de gezondheidszorg en de sociale sector (Geenen, 2013a; Kooijmans, 2013; Akhtar-Danesh, Baumann & Cordingley, 2008) maar geniet geen grote bekendheid. Met de Q-methode is het mogelijk om diversiteit in subjectieve opvattingen van mensen over een bepaald onderwerp, in ons geval de ondersteuning bij opvoeding vanuit de sociale omgeving, te onderscheiden. Eén van de belangrijkste kenmerken van deze

onderzoeksmethode is de wijze waarop respondenten worden geïnterviewd. Zij krijgen de vraag een aantal op kaartjes afgedrukte stellingen te rangschikken op een driehoekig raster waarbij de twee zijden respectievelijk staan voor uiterste waarden zoals 'minst mee eens' en 'meest mee eens' (zie figuur 1: Q-grid).

Vervolgens worden zij bevraagd in een interview, waarbij de focus ligt op de stellingen die in de uiterste hoeken zijn terecht gekomen (zie figuur 2) en eventueel specifieke stellingen die de onderzoeker bij elke deelnemer wil uitvragen (zie figuur 3).

Figuur 2 Kenmerkende items op de Q-grid

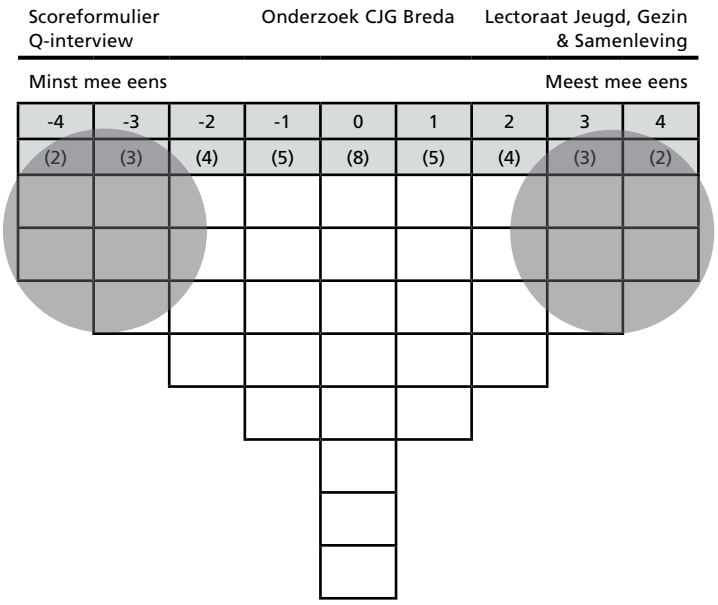

De gerangschikte stellingen van alle respondenten worden door middel van een statistische bewerking, een factoranalyse, geclusterd tot rangschikkingen waarin meerdere respondenten zich zouden kunnen herkennen omdat die verdeling lijkt op de rangschikking die zij zelf gelegd hebben. Deze clusteringen worden in de literatuur over de Q-methode ook wel de factoren genoemd. Omwille van de leesbaarheid en om recht te doen aan de uitgangspunten in het CJG project wordt in dit onderzoek gesproken van gedachtepatronen waar de factoren of clusters van uitspraken bedoeld worden. Aan deze verschillende gedachtepatronen wordt betekenis gegeven door middel van de analyse van de kwalitatieve opbrengst uit de gesprekken.

Figuur 3 Specifieke uitspraken op de Q-grid

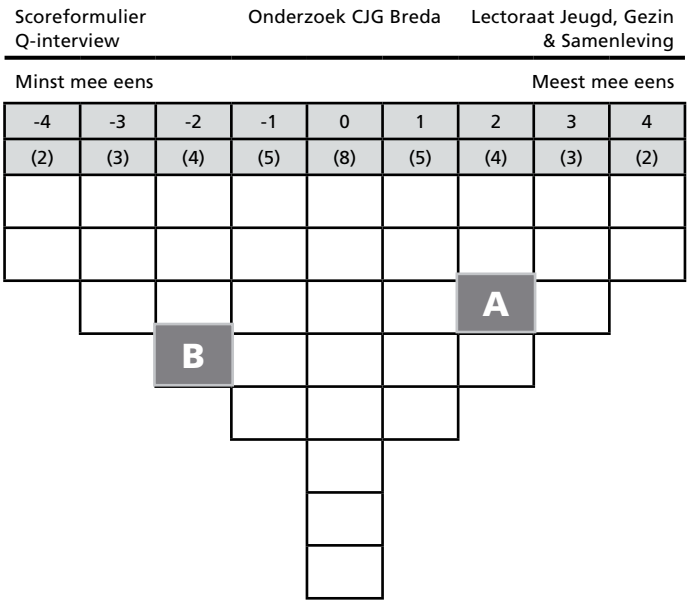

De Q-methode is een onconventionele onderzoeksmethode die op verschillende punten verschilt van de reguliere opvattingen van kwantitatief onderzoek. Het doel van een Q-onderzoek is om verschillende gedachtepatronen te achterhalen. Het gaat daarbij, in de vrij vertaalde woorden van Q-methodoloog Brown (1980) niet om het aantal deelnemers maar om de vertegenwoordiging van diverse gezichtspunten bij het onderwerp in het onderzoek. Net als bij andere kwalitatieve onderzoeken is het doel niet om te generaliseren naar een brede populatie maar om een inhoudelijk volledig beeld te realiseren (Dinklo, 2006). Een relatief klein aantal goed geselecteerde deelnemers heeft in dit onderzoek geen negatieve invloed op de resultaten omdat het primaire doel is gedachtepatronen te identificeren en niet om een prevalentie van die gedachtepatronen te testen (Brown, 1980).

De Q-methode omvat een vijftal stappen die elkaar chronologisch opvolgen (Van Exel & De Graaf, 2005):

1. Definiëring van het concours
2. Ontwikkeling van de Q-set
3. Selectie van de P-set
4. Afnemen van de Q-interviews
5. Analyse van de resultaten.

Deze stappen worden in de volgende paragrafen toegelicht, waarbij ook aandacht is voor de kwaliteitseisen en op welke manier hieraan in dit onderzoek tegemoet is gekomen.

B.1.3 Definiëring van het concours

De Q-methode omvat een vijftal stappen die elkaar chronologisch opvolgen (Van Exel & De Graaf, 2005). In de eerste stap wordt onderzocht wat in het algemeen bekend is over het thema, wat mensen vinden van ondersteuning vanuit de sociale omgeving bij opvoedingsvragen. In deze fase wordt naar opvattingen gezocht in literatuur, via internetfora en door middel van interviews. Deze fase levert het concours aan uitspraken en opvattingen op, de 'longlist'. Van Exel & De Graaf (2005) stellen dat het proces van verzamelen van uitspraken en het daaruit samenstellen van de Q-set in veel onderzoeken met de Q-methode eerder een kunst dan een wetenschap zou zijn. In dit onderzoek is bij de definiëring van het concours echter meer wetenschappelijk, gestructureerd gewerkt. Uitspraken zijn afgeleid uit bestaande onderzoeken en daaruit voortkomende (opsommingen van) opvoedthema's en -vragen. Daarnaast is gebruik gemaakt van interviews zoals die gehouden zijn met ouders die in het project optreden als CJG-ouder en met uitvoerende en ondersteunende professionals.

In dit onderzoek omvatte de longlist een driehonderdtal uitspraken over ondersteuning bij opvoedingsvragen vanuit de sociale omgeving. Na het bereiken van dit aantal uitspraken zijn nauwelijks nog nieuwe thema's in de uitspraken gevonden. In kwalitatief onderzoek wordt dan gesproken van data-saturatie. Om in te schatten of dit concours een zo volledig mogelijk beeld schetste, is gebruik gemaakt van het in vier delen vertaalde referentiekader. Uitspraken werden verdeeld over de items 'sociale steun', 'benaderingswijze', 'sociaal netwerk' en 'type opvoedvragen'. Later is een herverdeling gemaakt naar drie thema's, respectievelijk 'degene die opvoedondersteuning verleent', 'aard opvoedondersteuning' en 'type opvoedvragen' (Hoofdstuk 3 & Bijlage 2). Deze verdeling vormde de basis voor het samenstellen van de Q-set in de volgende stap en ís door twee docent-onderzoekers in samenspraak uitgevoerd.

B.1.4 Ontwikkeling Q-set

De Q-set is de uiteindelijke set uitspraken, stellingen die op kaartjes afgedrukt aan de deelnemers van het onderzoek worden voorgelegd. De deelnemers zal in het Q-interview worden gevraagd deze stellingen te rangschikken op een raster van 'minst belangrijk' tot 'meest belangrijk'. In de regel wordt een aantal van circa 40 items gekozen om een representatief beeld te schetsen van het in de eerste stap ontwikkelde concours (Van Exel & De Graaf, 2005). In dit onderzoek is, in vervolg op de kwalitatieve dataverzameling gekozen voor een kwalitatieve analyse om te komen tot een reductie en samenvoeging van de verschillende uitspraken in de longlist. Deze werkwijze is te vergelijken met de analyse van kwalitatieve data in een fenomenologisch onderzoek.

Twee docent-onderzoekers hebben onafhankelijk van elkaar de uitspraken op de longlist voorzien van trefwoorden en deze geclusterd. Vervolgens zijn de geclusterde uitspraken met elkaar vergeleken, dubbele items geschrapt en op elkaar lijkende uitspraken samengevoegd. Dit resulteerde in twee verschillende versies van een mogelijke Q-set die naast elkaar zijn gelegd. Hierop volgde opnieuw een bewerkingsslag met het clusteren, samenvoegen en schrappen van de items uit beide Q-sets.

Na deze twee rondes van clusteren en samenvoegen van vergelijkbare uitspraken en eliminatie van items die minder relevant leken voor het onderzoek, zijn er 34 stellingen geselecteerd voor gebruik in de Q-set. Deze Q-set is voorgelegd aan een drietal professionals en er zijn drie proefinterviews afgenomen met potentiële deelnemers. Aan het eind van elk proefinterview is de respondent nog gevraagd of en zo ja, welke uitspraak er naar zijn idee nog ontbrak in de Q-set.

Op basis van de feedback van de professionals en de ervaringen uit de proefinterviews is een tweetal uitspraken toegevoegd, zodat het aantal uitspraken in de definitieve Q-set op 34 uitkwam (Bijlage 2). Daarnaast zijn de stellingen voorgelegd aan in het onderzoek participerende studenten Social Studies, die ook twee proefinterviews hebben afgenomen. In deze proefinterviews is specifiek gelet op de interpretatie van de stellingen door de deelnemers. Met de feedback van deze studentonderzoekers en uit deze proefinterviews is een laatste verbetering aangebracht in de formulering van de stellingen.

De 36 stellingen zijn afgedrukt op handzame kaartjes en op de keerzijde voorzien van een uniek, willekeurig nummer. Deze volgnummers zijn gebruikt om na een interview de posities van de stellingen op de Q-grid vast te leggen zodat deze verwerkt konden worden in het programma voor statistische analyse, PQ-Method.

B.1.5 Selectie P-set

De werving van respondenten in het Q-onderzoek vond plaats aan de hand van een selecte steekproef. Anders dan in kwantitatief onderzoek wordt bij een Q-onderzoek géén random, noch een voor de totale populatie representatieve steekproef getrokken. Beoogd wordt om bij de selectie van respondenten juist die mensen te betrekken die een specifiek gezichtspunt ten aanzien van het onderwerp zouden kunnen hebben (Watts & Stenner, 2012; Van Exel & De Graaf, 2005).

De deelnemers in dit onderzoek zijn ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd, waarvan de kinderen op een basisschool in de gemeente Breda zitten. Deze groep ouders is wat betreft leeftijd van de kinderen en geografisch werkgebied de primaire doelgroep van de CJG-ouders in het project. Alle basisscholen in de gemeente Breda zijn via de directeur of locatieleiders en de school-CJG'er benaderd. Hen is gevraagd toestemming te verlenen om ouders te werven voor dit onderzoek.

Het contact met de ouders is in de eerste plaats gelegd via de school-CJG'er, die

op de hoogte was van het onderzoek en de komst van de onderzoekers. De school-CJG'ers hebben de onderzoekers geïntroduceerd in bijeenkomsten waar ouders op school bij elkaar kwamen, zoals koffieochtenden en andere informele gelegenheden. Ouders zijn ook via een sneeuwbalmethode in het onderzoek betrokken, doordat zij hoorden van deelname van andere ouders en desgevraagd ook bereid waren om deel te nemen. Daarnaast zijn ouders benaderd op het schoolplein. Bij de samenstelling van de groep deelnemers is gelet op variatie in de kenmerken 'buurt', 'school', 'geslacht van de ouder' en 'etniciteit'. Door te registreren welke basisscholen positief reageerden en waar de deelnemers lopende het onderzoek werden geworven, was het mogelijk om scholen en ouders in achterblijvende wijken actief te benaderen. Hierdoor is de geografische spreiding en verdeling van deelnemers voor wat betreft de andere kenmerken van ouders zo divers mogelijk gehouden.

Wat de grootte van de groep deelnemers, of het aantal respondenten betreft wordt als stelregel wel gehanteerd dat het aantal deelnemers in het onderzoek vergelijkbaar moet zijn met het aantal stellingen in de Q-set. Veel Q-onderzoeken worden uitgevoerd met een kleiner aantal deelnemers dan het aantal stellingen in de Q-set (Van Exel & De Graaf, 2005). In dit onderzoek is gestreefd naar een zestigtal deelnemers en zijn er uiteindelijk 66 Q-interviews afgenomen. Het aantal deelnemers in een Q-onderzoek lijkt van weinig invloed op het aantal gedachtepatronen dat gevonden wordt. In de praktijk blijkt dat meestal twee tot vier verschillende gezichtspunten worden gevonden, waarbij vier of meer respondenten per gedachtenpatroon de stellingen op een vergelijkbare manier hebben neergelegd (Van Exel & De Graaf, 2005).

B.1.6 Afnemen Q-interview

Centraal in de Q-methode staat het sorteren van de verzamelde uitspraken. Op een continuüm vanaf 'minst mee eens' tot en met 'meest mee eens', verdeeld over negen kolommen rangschikt de respondent de stellingen uit de Q-set op de Q-grid (figuur 1). Om alle deelnemers met een vergelijkbaar uitgangspunt naar de stellingen te laten kijken, is een centrale openingsvraag opgesteld: *'Wat vindt u van ondersteuning vanuit uw sociaal netwerk bij vragen over de opvoeding van uw kind(eren)?'.* Deze vraag is samen met andere afspraken over de uitvoering van het interview vastgelegd in het interviewprotocol. Naast organisatorische afspraken, zoals het expliciet verkrijgen van instemming met het onderzoek van de deelnemer, de *informed consent,* en toestemming om een geluidsopname van het interview te maken, zijn er ook inhoudelijke zaken vastgelegd. Zo is op basis van de ervaringen uit de proefinterviews afgesproken hoe verschillende stellingen of begrippen geïnterpreteerd en uitgelegd zouden moeten worden als de deelnemer hierover twijfelde. Onderdeel van het interviewprotocol was ook dat de onderzoekers gedragsaspecten zoals twijfel, getoonde interesse, het opvolgen van de instructie en dergelijke, observeerden en registreerden.

Voordat de respondenten aan de slag gingen met het daadwerkelijk rangschikken van de kaartjes (Q-sortering), zijn van hen gegevens genoteerd als leeftijd, geslacht, opleiding, woonwijk, etniciteit enzovoorts. Dat was van belang in de analysefase voor de interpretatie van de data.

Deelnemers zijn gevraagd de kaartjes te verdelen in drie stapels, één waar men het mee eens is, één waarmee men het oneens is en één waarover men neutraal gestemd is of twijfelt. Vervolgens is de deelnemer uitgenodigd om van beide stapels, maar wel apart van elkaar, vijf uitspraken te selecteren waarmee men het duidelijk eens (of oneens) is. Deze stellingen mocht men positioneren op de uiterst rechtse twee kolommen in het geval van 'eens' of in de twee uiterst linkse kolommen in het geval van 'oneens'. Dit proces hielp de deelnemer zicht te krijgen op de stellingen en te bepalen met welke van de 36 stellingen men het meest (on)eens is. Die drie verschillende stapels zijn door de respondent verder uitgesorteerd naar 'meest belangrijk' en 'minst belangrijk'. De respondent gaf hierbij toelichting op zijn keuzes en kon ook worden bevraagd, bijvoorbeeld op het moment dat de onderzoeker twijfel signaleerde. Tijdens het positioneren van de stellingen op de Q-grid mochten deelnemers reeds neergelegde stellingen desgewenst herschikken. De deelnemers werd vooraf gevraagd hun gedachten, twijfels en vragen tijdens het schikken te verbaliseren.

Nadat de respondenten de uitspraken hadden gesorteerd (de Q-sortering), zijn zij bevraagd op de stellingen die in de uiterste kolommen zijn neergelegd, dus de stellingen die de ouders het minst belangrijk (respectievelijk kolom -4 en -3) en het meest belangrijk (respectievelijk kolom 3 en 4) vonden (figuur 2) en de stellingen waarbij twijfel werd waargenomen (figuur 3). De resultaten van de Q-sortering zijn geanalyseerd met behulp van het computerprogramma PQ-Method (Schmolk, 2014). De vraaggesprekken die op de Q-leggingen volgden, zijn op een video of *voicerecorder* opgenomen en letterlijk uitgetypt of samengevat waarbij specifieke uitspraken letterlijk zijn overgenomen.

B.1.7 Statistische analyse van de resultaten

Hoewel elke deelnemer unieke gedachten heeft ten aanzien van de stellingen die zijn voorgelegd, is het uitgangspunt van een onderzoek met de Q-methode dat tussen deze unieke gedachten wel overeenkomsten bestaan. Om deze overeenkomsten zichtbaar te maken, wordt gebruik gemaakt van een statistische bewerking, een factoranalyse (Watts & Stenner, 2012). Deze statistische analyse van de resultaten uit het Q-interview is gedaan met de daarvoor ontwikkelde software PQ-Method (Schmolk, 2014). Deze software analyseert welke sorteringen van uitspraken op elkaar lijken op basis van hun onderlinge correlaties. Ook stelt het een aantal nieuwe sorteringen vast, die het meeste lijken op de sortering die in gezamenlijkheid gelegd zou kunnen zijn door de deelnemers die met hun individuele sorteringen op elkaar

lijken. Deze nieuwe sorteringen worden in de literatuur over de Q-methode en in de software 'factoren' genoemd. Door deze 'factoren' te benoemen als 'gedachtepatronen', wordt in dit onderzoek rechtgedaan aan de opvatting dat elk individu een unieke opvatting heeft over de voorgelegde stellingen en het onderwerp ondersteuning bij opvoedingsvragen. Hiermee worden niet personen in een hokje of categorie geplaatst maar worden wel opvattingen die op elkaar lijken met elkaar verbonden.

Het programma filtert ook uit welke uitspraken voor een gezamenlijke sortering kenmerkend zijn voor deelnemers in het onderzoek, uitspraken die maken dat deelnemers bij een bepaald gedachtenpatroon te passen. Het aantal respondenten dat met de individuele Q-legging lijkt op de gezamenlijke Q-legging wordt ook wel het aantal 'significante ladingen' bij een gedachtenpatroon genoemd.

Als de berekeningen zijn gedaan, komt hier een aantal verschillende gedachtepatronen uit. Deze typologieën staan los van personen, het zijn clusters van opinies. Het is wel zo dat de kennis van de specifieke kenmerken van personen, zoals verkregen voorafgaand aan het eigenlijke interview, kunnen helpen bij de interpretatie. De statistische analyse wordt geïnterpreteerd op basis van de kwalitatieve data. Dit zijn de uitspraken die de respondenten hebben gedaan naar aanleiding van of tijdens het doen van hun sortering. Dat levert een rijke beschrijving op per gedachtenpatroon.

De configuratie van gedachtepatronen die het best past bij de werkelijke situatie en hiervan dus de beste weergave is, wordt bepaald aan de hand van een aantal criteria (Geenen, 2013; Watts & Stenner, 2012). Deze criteria zijn voor dit onderzoek toegepast.

- Aantal significante ladingen per gedachtenpatroon groter dan of gelijk aan 4
- Eigenwaarde per gedachtenpatroon groter dan 1
- Opgetelde verklaarde variantie niet kleiner dan 40%
- Correlatie tussen gedachtepatronen zo klein mogelijk.

Aantal significante ladingen

Naarmate een groep respondenten in meer verschillende gedachtepatronen verdeeld wordt, zullen er minder respondenten per gedachtenpatroon herkend worden. Het minimum aantal respondenten dat significant laadt bij een gedachtenpatroon is vier. Het aantal deelnemers dat zich in de statistische analyse bij één van de verschillende gedachtepatronen voegde, is weergegeven in de kolom 'significante ladingen' in tabel B1.1.

In dit onderzoek bevatten de modellen met vijf en meer gedachtepatronen één of meer gedachtepatronen met minder dan vier significante ladingen (respondenten). Op basis hiervan vallen modellen met meer dan vijf gedachtepatronen af en wordt een model met vier of minder gedachtepatronen aangenomen. Om de keuze nauwkeuriger te onderbouwen, is ook gekeken naar opgetelde verklaarde variantie en correlaties tussen de gedachtepatronen bij alle mogelijke modellen.

Tabel B1.1: Uitkomst kenmerken bij verschillend aantal gedachtepatronen

Aantal patronen	Significante ladingen	Significante ladingen per patroon	Som variantie	Laagste eigen-waarde	Correlaties (laagste - hoogste)
2 patronen	52	28, 24	31%	6,9	0,49
3 patronen	51	12, 14, 23	36%	3,7	0,13 - 0,51
4 patronen	50	7, 9, 11, 23	40%	1,8	0,09 - 0,58
5 patronen	49	3, 5, 8, 9, 23	45%	0,6	0,01 - 0,45
6 patronen	42	2, 3, 5, 8, 10, 14	49%	0,5	0,009 - 0,52
7 patronen	37		54%	0,8	0,02 - 0,53

Opgetelde verklaarde variantie en eigenwaarde

De opgetelde verklaarde variantie is een indexcijfer. Naarmate dit berekende getal hoger is, wordt ook een groter deel van de variantie in de totale data verklaard door de betreffende configuratie van gedachtepatronen (Geenen, 2013). Over het algemeen wordt dit getal groter naarmate er meer gedachtepatronen in de configuratie worden opgenomen. De opgetelde verklaarde variantie moet ten minste 40% zijn. Daarnaast geldt dat binnen dit criterium de eigenwaarde van elk van de gedachtepatronen binnen de configuratie groter moet zijn dan 1.

De opgetelde verklaarde variantie neemt toe naarmate het aantal gedachtepatronen in het model toeneemt. De kleinste nog geaccepteerde eigenwaarde (1,8) wordt waargenomen bij het model met vier gedachtepatronen. Aan de eis van de minimale waarde van 40% voor de opgetelde verklaarde variantie wordt met dat model ook voldaan. Op basis van de 'opgetelde verklaarde variantie' en 'eigenwaarde' is het dus niet logisch dat een model met vijf of meer noch een model met drie of minder gedachtepatronen aangenomen wordt.

Correlaties tussen gedachtepatronen

Correlaties tussen gedachtepatronen geven de samenhang tussen de gedachtepatronen weer. De correlatie is een statistische indexmaat voor de mate waarin twee gedachtepatronen elkaar overlappen. Hoe dichter dat getal het getal 1 benadert, hoe meer twee gedachtepatronen op elkaar lijken. De correlaties tussen de gedachtepatronen binnen één model worden dus bij voorkeur zo laag mogelijk gehouden. De gezichtspunten die vertegenwoordigd worden door de onderscheiden gedachtepatronen zijn op die manier zo verschillend mogelijk. De correlatie tussen de

gedachtepatronen varieert bij het overgebleven model met vier gedachtepatronen tussen de 0,09 (laagste waarde)en 0,58 (hoogste waarde).

Beste configuratie van gedachtepatronen

De resultaten van het model met vier gedachtepatronen zijn het meest gunstig. De modellen met vijf of meer gedachtepatronen zijn afgevallen omdat daarin sprake was van minder dan vier respondenten bij één of meer gedachtepatronen. Daarnaast werd bij die modellen ook voor de eigenwaarde een waarde onder de 1 gevonden. De modellen met drie of minder gedachtepatronen verklaren te weinig variantie en laten minder onderscheid tussen de verschillende gedachtepatronen zien. Omdat de oplossing met vier gedachtepatronen als enige goed scoort op zowel 'significante ladingen' als op 'opgetelde verklaarde variantie', is in dit onderzoek uiteindelijk gekozen voor het model met vier gedachtepatronen.

Uitspraken waarover consensus bestaat en onderscheidende uitspraken

Na deze cijfermatige verhandeling is op inhoud naar de verschillende gedachtepatronen gekeken. Zo zijn de opvattingen waarover consensus tussen de gedachtepatronen bestaat benoemd en is gekeken naar opvattingen waarover binnen het gedachtenpatroon consensus bestaat maar ten opzichte van de andere gedachtepatronen wél verschillend wordt gedacht. In figuur 4 is dit schematisch voor de illustratieve uitspraken A en B weergegeven tussen twee gedachtepatronen. Dit zijn de onderscheidende items die door de deelnemers in een specifiek gedachtenpatroon op een significant andere plaats gelegd zijn dan in de gedeelde Q-sortering van (één van) de andere clusters. Gesteld kan worden dat mensen die met hun individuele Q-sortering meer op de gedeelde Q-sortering bij dit cluster lijken, bij een dergelijk item duidelijk van mening verschillen met mensen die met hun persoonlijke Q-sortering minder op de gedeelde Q-sortering van het betreffende cluster lijken.

Figuur 4: Onderscheidende items liggen op een andere plaats

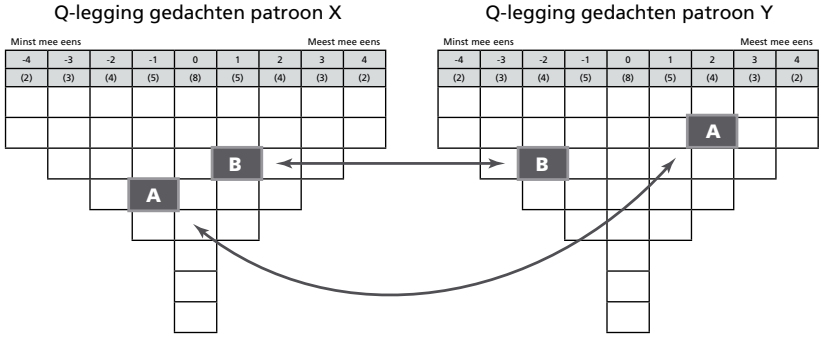

Kenmerkende uitspraken

Uitspraken die in de gedeelde Q-sortering bij een gedachtenpatroon in de uiterste vier kolommen, respectievelijk -4, -3, 3 en 4 liggen, zijn de kenmerkende items. Mensen die met hun individuele Q-sortering op de gedeelde Q-sortering bij dit cluster lijken, vinden de items in de uiterste kolommen van de gedeelde Q-sortering respectievelijk het minst en het meest belangrijk in relatie tot de ondersteuning bij opvoedingsvragen.

De kenmerkende items in de gedeelde Q-legging zijn de uitspraken die in de buitenste kolommen van de Q-grid liggen, zoals gearceerd in afbeelding 2. Deze uitspraken vinden de respondenten bij één gedachtenpatroon respectievelijk het minst (links) en het meest belangrijk (rechts) in relatie tot de ondersteuning bij opvoedingsvragen.

Figuur 5 Kenmerkende items op de Q-grid

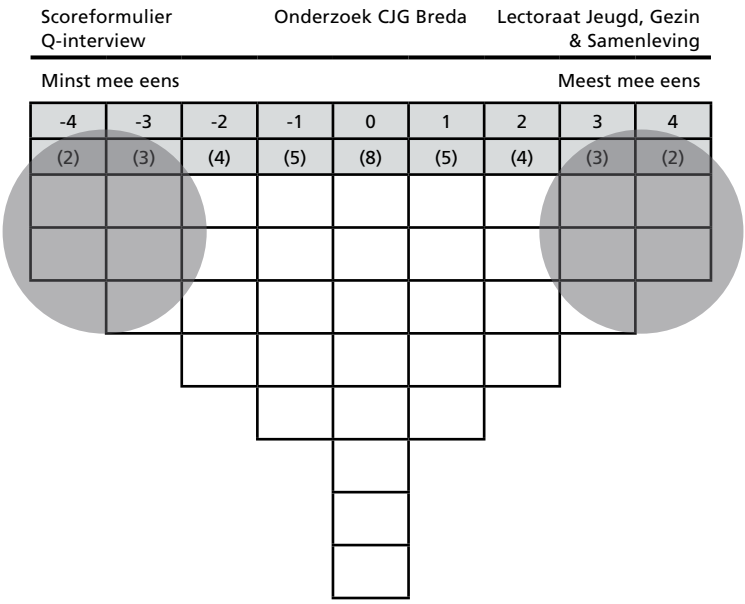

B.1.8 Kwalitatieve interpretatie van de resultaten

Op het moment dat duidelijk is met hoeveel clusters, gedachtepatronen de uiteindelijke oplossing wordt gevormd, wordt per gedachtenpatroon een overzicht van de kenmerkende en onderscheidende uitspraken. Ook worden daarop de uitspraken weergegeven waar men het nadrukkelijk meer mee eens en nadrukkelijk minder eens was dan in de andere gedachtepatronen. Deze overzichten worden de 'crib-sheets' genoemd (Watts & Stenner, 2012), vrij vertaald is dat een spiekbrief aan de

hand waarvan de verdere interpretatie van de resultaten wordt uitgevoerd. De crib-sheets zijn opgenomen als Bijlage 5.

De onderzoekers hebben na het samenstellen van de vier crib-sheets elk twee gedachtepatronen genomen om nader uit te werken. Hierbij is gekeken naar de plaats op de Q-grid van elk van de uitspraken en de kwalitatieve gegevens uit de interviews die na elke Q-legging met de deelnemers zijn gehouden. In de literatuur wordt er daarnaast op gewezen dat niet alleen de uitspraken die vanwege de statistische analyse op de crib-sheets zijn terecht gekomen belangrijk zijn. Bij de betekenisgeving moet zeker ook per gedachtenpatroon naar de andere uitspraken gekeken worden (Watts & Stenner, 2012).

De interviews zijn grotendeels letterlijk uitgetypt en anders samengevat. De samengevatte interviews zijn teruggeluisterd voor interpretatie van de op de Q-grid gelegde uitspraken. Na deze eerste kwalitatieve analyse zijn de bevindingen tussen de onderzoekers uitgewisseld en besproken. Tijdens de analyse hebben meerdere rondes van interpretatie, uitwisseling en bediscussiëring van de interpretaties plaatsgevonden.

De eerste bevindingen vanuit de statistische analyse en kwalitatieve interpretatie zijn in een kenniswerkplaats voorgelegd aan inhoudelijke experts, CJG-professionals, CJG-ouders en onderzoekers. Dit met de vraag in hoeverre zij de gedachtepatronen en bijpassende interpretatie herkenden, in de beroepspraktijk of vanuit hun inhoudelijke expertise en betrokkenheid. Hieruit bleek veel herkenning, zeker vanuit de CJG-professionals en CJG-ouders. De opmerkingen, toelichtingen en vragen die deze sessie opleverde, zijn gebruikt bij de verdere analyse van de resultaten.

Het resultaat van de analyse en interpretatie is opgenomen in Hoofdstuk 3 van dit document.

B.1.9 Methodologische kwaliteit

Onderzoekers die ervaring hebben met de Q-methode, stellen dat deze onderzoeksmethode bij uitstek geschikt is om verschillende opvattingen over een bepaald onderwerp in beeld te brengen (Van Exel & De Graaf, 2005; Jedeloo & Van Staa, 2009; Watts & Stenner, 2012). Waar met de reguliere kwaliteitscriteria van 'betrouwbaarheid' en 'validiteit' betracht wordt objectiviteit van onderzoek te waarborgen, zijn deze criteria slechts in beperkte mate toepasbaar op kwalitatief onderzoek (Polit & Beck, 2012). Kwalitatief onderzoek wordt wel beoordeeld in termen van geloofwaardigheid, toepassingsmogelijkheid en consistentie in gegevens, waarbij vooral van belang is in welke mate in een onderzoek interventies zijn toegepast om de kwaliteit van het onderzoek te waarborgen.

Geloofwaardigheid heeft betrekking op het waarheidsgehalte van de kennis uit onderzoek. Die groeit met de mate waarin in een onderzoek grondig te werk is gegaan. Zo is voor dit onderzoek uitgebreid gezocht naar uitspraken zoals die gedaan zijn of zouden kunnen worden door ouders in de doelgroep van het project CJG-ouders (B1.3 & B1.4 in Bijlage 1) en is daarbij datasaturatie bereikt. De reductie van de lange lijst met uitspraken naar de uiteindelijke Q-set waarmee de interviews gestuurd zijn, is door twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar gedaan. De resultaten daarvan zijn samengevoegd en bediscussieerd. De Q-set is uiteindelijk een miniatuurweergave van het concours (Van Exel & De Graaf, 2005). Een zekere mate van face-validiteit werd bereikt door de Q-set voor te leggen aan potentiële deelnemers en experts op het gebied van het onderwerp (Akhtar-Danesh & Baumann, 2008; Paige & Morin, 2014). Na proefafnames en herformulering van stellingen naar de taal van de deelnemers en ter bevordering van eenduidigheid is de definitieve Q-set vastgesteld. In de interviews is ook aandacht besteed aan de interpretatie van de uitspraken op de kaartjes door de deelnemers. Hen is gevraagd hun gedachten, twijfels en vragen tijdens het rangschikken van de stellingen hardop onder woorden te brengen.

Een onderzoek volgens de Q-methode beoogt weer te geven welke gedachtepatronen onder een groep mensen voorkomen. De mate waarin delen van die populatie zo'n gedachtenpatroon vertegenwoordigen is daaraan ondergeschikt (Watts & Stenner, 2012). Generaliseerbaarheid van kennis uit een Q-onderzoek wordt dan ook niet gezocht in het doen van uitspraken over individuen of een grote groep mensen. Het zichtbaar maken van diversiteit in opvattingen van deelnemers maakt een Q-onderzoek waardevol (Watts & Stenner, 2012). De gedachtepatronen zoals die uit de analyse en interpretatie van de onderzoeksgegevens zijn gekomen, zijn in een kenniswerkplaats ter verificatie voorgelegd aan een panel van personen die vanuit hun professie, ervaring of persoonlijke betrokkenheid kennis hebben van ouders met opvoedingsvragen. Dit met de vraag in hoeverre zij de gedachtepatronen en bijpassende interpretatie herkenden, in de beroepspraktijk of vanuit hun inhoudelijke expertise en betrokkenheid. Hieruit bleek veel herkenning, zeker vanuit de CJG-professionals en CJG-ouders.

Omdat de mate waarin gedachtepatronen vertegenwoordigd worden onder de populatie van minder belang is dan het feit dat een gedachtenpatroon bestaat (Watts & Stenner, 2012), is het geenszins de bedoeling een representatieve steekproef te trekken uit de groep mensen die in het onderzoek zouden kunnen deelnemen. Deelnemers aan een Q-onderzoek worden allereerst geselecteerd op basis van theoretische gronden, bijvoorbeeld omdat zij vanwege kenmerken als woonwijk, schoolkeuze en bijvoorbeeld sociale status, religie of levensovertuiging en gezinssamenstelling een ander gezichtspunt vertegenwoordigen dan andere ouders in het onderzoek. De onderzoeksresultaten zijn vanwege het karakter van

de onderzoeksmethode geldig voor mensen met vergelijkbare opvattingen, zoals de deelnemers in het onderzoek. Het is niet uitgesloten dat mensen met een andere achtergrond of kenmerken ook andere opvattingen vertegenwoordigen. Door middel van factoranalyse worden verschillende gedachtepatronen bloot gelegd, waarbij een gegeven is dat er mogelijk meer gedachtepatronen bestaan dan zichtbaar zijn gemaakt in het onderzoek (Watts & Stenner, 2012).

In dit onderzoek zijn ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd geselecteerd. Aan hen is gevraagd opvattingen te rangschikken die betrekking hadden op het ontvangen van ondersteuning bij opvoedingsvragen vanuit hun sociale omgeving. Door middel van het Q-onderzoek is bepaald welke gedachtepatronen onder de geïnterviewde ouders bestaan. Het geschetste beeld van opvattingen van ouders over opvoedingsondersteuning vanuit hun sociale omgeving wordt vollediger – en daarmee geloofwaardiger – doordat deze wordt aangevuld met informatie uit de interviews. Tijdens het interview is doorgevraagd op de opvattingen van de ouders naar aanleiding van hun rangschikking van de uitspraken, waarbij er vooral aandacht was voor de uitspraken waarmee een ouder het minst of meest eens was. Dit laatste deel van het Q-onderzoek lijkt hiermee op een semigestructureerd interview, vergelijkbaar met het gebruik van een topic-lijst in kwalitatief onderzoek. De rangschikking van opvattingen vóór het interview vermindert vertekening doordat bijvoorbeeld sociaal wenselijk antwoorden worden gegeven. Een ander voordeel is dat de interviewer flexibel kan zijn en kan doorvragen wanneer een nieuw onderwerp dat interessant is voor het onderzoek aan het licht komt. Hiermee wordt het onderzoek minder beperkt door subjectiviteit van de onderzoekers dan bijvoorbeeld in een vragenlijstonderzoek met voorgestructureerde vragen en antwoordschalen het geval zou zijn geweest.

Zoals al in de methodebeschrijving is aangegeven, is een aantal interventies toegepast om de kwaliteit van dit onderzoek te borgen, zowel in de voorbereiding als in de uitvoering van het onderzoek en analyse van de resultaten. De bevindingen zijn in een groepsinterview voorgelegd aan een panel van inhoudelijk experts, CJG professionals, CJG ouders en onderzoekers. De panelleden hebben bevestigd dat zij de gevonden gedachtepatronen onder de opvoeders herkenden. Ook verleenden zij betekenis aan de resultaten door deze te vertalen naar handelingsadviezen voor CJG-ouders en professionals in de praktijk.

Bijlage II
Stellingen in de P-set

In deze bijlage worden de stellingen weergegeven zoals die zijn opgenomen in de P-set en zijn voorgelegd aan de deelnemers in dit onderzoek. De stellingen zijn onderverdeeld in de drie thema's, respectievelijk 'degene die opvoedondersteuning verleent', 'aard opvoedondersteuning' en 'type opvoedingsvragen'.

Stellingen over degene die opvoedondersteuning verleent

Tabel B2.1: Stellingen over 'degene die opvoedondersteuning verleent'

ID	Stellingen over 'degene die opvoedondersteuning verleent'
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG'er.
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.
24	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van andere ouders.
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.

Stellingen over de aard van opvoedondersteuning

De stellingen over de aard van opvoedondersteuning zijn verzameld onder de respectievelijke noemers 'type ondersteuning' (tabel B2.2) en 'wijze waarop' (tabel B2.3).

Tabel B2.2: Stellingen over 'aard van de opvoedondersteuning, type ondersteuning'

ID	Stellingen over 'aard van de opvoedondersteuning, type ondersteuning'
1	Ik vind het fijn om praktische tips te krijgen bij eventuele opvoedingsvragen.
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.
3	Ik vind het fijn als iemand die mij tips geeft over de opvoeding zelf open is over zijn opvoeding.
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.
29	Ik vind het fijn als men mij helpt mijn opvoedingsvraag te verhelderen.
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.
35	Ik vind het fijn om complimenten te krijgen over mijn manier van opvoeden.
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.

Tabel B2.3: Stellingen over 'aard van de opvoedondersteuning, wijze waarop'

ID	Stellingen over 'aard van de ondersteuning, wijze waarop'
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.
5	Ik vind het fijn om via persoonlijk contact informatie te krijgen over opvoeden.
6	Ik vind het fijn om in gezelschap van anderen te praten over eventuele opvoedingsvragen.
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.
33	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.
34	Ik vind het fijn dat ik degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegenkomen in het dagelijks leven.
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.

Stellingen over het type opvoedingsvragen

Tabel B2.4: Stellingen over 'type opvoedingsvragen'

ID	Stellingen over 'type van opvoedingsvragen'
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.
8	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gesloten karakter van mijn kind.
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.
10	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met ongehoorzaamheid.
11	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het stellen van grenzen.
12	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de angsten van mijn kind.
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.
14	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het feit dat mijn kind liegt.
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.

Bijlage III De Q-grid

Figuur B3.1 Het Q-grid op het registratieformulier

Scoreformulier Q-interview | Onderzoek CJG Breda | Lectoraat Jeugd, Gezin & Samenleving | Avana Hogeschool

Minst mee eens — Meest mee eens

-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
(2)	(3)	(4)	(5)	(8)	(5)	(4)	(3)	(2)

Kenmerk:

Datum:

Interviewer:

School:

Woonwijk:

Instructie interviewer
* Vul in bovenstaand schema de nummers van de kaartjes uit de Q-set in, maak ook een foto van de kaartjes zoals ze zijn neergelegd door de respondent
* Vul de overige gegevens in op het formulier.
* Scan het formulier in of maak er ook een foto van en stuur deze ook per email naar pa.hoegen@evans.nl
* Gebruik de overige ruimte voor eventuele aantekeningen en opmerkingen

Figuur B3.2 Een gelegde P-set op het Q-grid

Bijlage IV Tabellen

Deze bijlage bevat tabellen met gegevens waaraan elders in dit onderzoeksverslag in de tekst gerefereerd wordt en tabellen waarvan elders in dit onderzoeksverslag een selectie is weergegeven.

Verdeling respondenten over gedachtepatronen

In deze tabel wordt weergegeven hoeveel deelnemers in de uiteindelijke configuratie van vier gedachtepatronen is opgenomen bij de afzonderlijke gedachtepatronen.

Tabel B4.1: Verdeling respondenten over gedachtepatronen

	Aantal respondenten
Gedachtenpatroon 1	9
Gedachtenpatroon 2	11
Gedachtenpatroon 3	23
Gedachtenpatroon 4	7
Niet bij een Gedachtenpatroon	16
Totaal	66

Correlaties tussen gedachtepatronen

De correlaties tussen de gemeenschappelijke Q-sorteringen per gedachtenpatroon zijn bepaald met PQ-Method. De correlatie is een waarde voor samenhang tussen twee gedachtepatronen. Een correlatie dichter bij nul duidt op een groot verschil tussen twee gedachtepatronen; de beide Q-sorteringen verschillen dan veel van elkaar. Een correlatie dichter naar 1 duidt op grotere overeenkomsten tussen twee gedachtepatronen; de beide Q-sorteringen lijken dan meer op elkaar.

Tabel B4.2: Correlaties tussen gedachtepatronen (Clusters)

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Cluster 1	1,0000			
Cluster 2	0,0940	1,000		
Cluster 3	0,5188	0,3474	1,000	
Cluster 4	0,5844	0,1541	0,4943	1,000

Stellingen waarover consensus bestaat

Naarmate de variantie over de gedachtepatronen bij een stelling kleiner is, wordt een uitspraak hoger in deze tabel geplaatst. Voor de bovenste twee uitspraken met ID 2 en 24 geldt dat zij niet significant waren voor P>0.01 én niet significant verschillend voor P>0,05. Dit zijn de enige twee stellingen waarover consensus tussen de vier gedachtepatronen bestond.

Omdat bij stellingen waarover consensus bestaat gezocht is naar uitspraken waarover overeenstemming bestaat, is het niet vinden van significante verschillen tussen de gedachtepatronen hier positief.

Tabel B4.3: Stellingen waarover consensus bestaat

ID	Uitspraak	Cluster			
		1	2	3	4
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
24	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van andere ouders.	2	1	1	0
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en / of familie.	4	3	3	2
8	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gesloten karakter van mijn kind.	-1	0	-2	-1
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	-2	-4
29	Ik vind het fijn als men mij helpt mijn opvoedingsvraag te verhelderen.	-2	0	0	0
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	-4
5	Ik vind het fijn om via persoonlijk contact informatie te krijgen over opvoeden.	-1	1	2	1
3	Ik vind het fijn als iemand die mij tips geeft over de opvoeding zelf open is over zijn opvoeding.	3	1	0	2
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG-er.	-3	-1	-1	-2
33	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.	3	4	1	1
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	0
12	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de angsten van mijn kind.	-2	2	0	0
1	Ik vind het fijn om praktische tips te krijgen bij eventuele opvoedingsvragen.	0	1	4	1
10	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de ongehoorzaamheid van mijn kind.	1	-2	-1	0
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.	2	0	1	3
14	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het feit dat mijn kind liegt.	-1	0	-3	-1
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2
11	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het stellen van grenzen.	1	-2	0	0
35	Ik vind het fijn om complimenten te krijgen over mijn manier van opvoeden.	1	-1	1	1

Tabel B4.3: Stellingen waarover consensus bestaat (vervolg)

ID	Uitspraak	Cluster			
		1	2	3	4
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.	0	-1	-1	3
6	Ik vind het fijn om in gezelschap van anderen te praten over eventuele opvoedingsvragen.	0	0	0	4
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	0	-1	-3
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	0	-2	-3
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	2	-3	0
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	1	-4	-2
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	0	-2	2	3
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	-3	0	2
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	0	-2	0	4
34	Ik vind het fijn dat degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegen komen in het dagelijks leven.	1	-4	-1	-1
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.	2	-3	1	1
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	3	-3
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	4	2	-1
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	3	-2	0
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	-3	3	2	-1

Bijlage V Crib-sheets

Ten behoeve van de data-analyse is een aantal overzichten gemaakt op basis van de statistische bewerkingen met PQ-Method. Per gedachtenpatroon wordt een crib sheet (spiekbrief) gemaakt met daarop de uitspraken die voor het betreffende gedachtenpatroon belangrijk zouden kunnen zijn. Deze crib sheets helpen om de vertaalslag te maken tussen de kwalitatieve interviews en de data-analyse met PQ-METHOD.

Door middel van de statistische analyse is bepaald welke opvattingen voor elk van de vier gedachtepatronen karakteristiek zijn. Zo worden per gedachtenpatroon kenmerkende uitspraken geïdentificeerd van de gedeelde Q-sort en worden de bij die ouders hoger en lager gescoorde items ten opzichte van de andere groepen ouders weergegeven.

Kenmerkende items
Kenmerkend zijn items, uitspraken die in de gedeelde Q-sort bij een gedachtenpatroon in de uiterste vier kolommen, respectievelijk -4, -3, 3 en 4 liggen. Mensen die met hun individuele Q-sort op de gedeelde Q-sort bij dit gedachtenpatroon lijken, vinden de items in de uiterste kolommen van de gedeelde Q-sort respectievelijk het minst en het meest belangrijk in relatie tot de ondersteuning bij opvoedingsvragen.

Onderscheidende items
Onderscheidend zijn items, uitspraken die in de gedeelde Q-sort bij een gedachtenpatroon op een significant andere plaats liggen dan in de gedeelde Q-sort van (één van) de andere gedachtepatronen. Gesteld kan worden dat mensen die met hun individuele Q-sort meer op de gedeelde Q-sort bij dit gedachtenpatroon lijken, bij een dergelijk item duidelijk van mening verschillen met mensen die met hun persoonlijke Q-sort minder op de gedeelde Q-sort van het betreffende gedachtenpatroon lijken.

Hoger gescoorde items
Hier gaat het over items, uitspraken die in de gedeelde Q-sort bij een gedachtenpatroon significant hoger gescoord zijn in de kolommen 1, 2, 3 of 4 dan in de gedeelde Q-sort van (één van) de andere gedachtepatronen. Hiervan kan worden gesteld dat mensen die met hun persoonlijke Q-sort meer op de gedeelde Q-sort van dat gedachtenpatroon lijken, het met deze items meer eens zijn dan mensen die met hun persoonlijke Q-sort minder op de gedeelde Q-sort van het betreffende gedachtenpatroon lijken.

Lager gescoorde items

Items, uitspraken die in de gedeelde Q-sort bij een gedachtenpatroon significant lager gescoord zijn in de kolommen -4, -3, -2 of -1 dan in de gedeelde Q-sort van (één van) de andere gedachtepatronen. Hiervan kan worden gesteld dat mensen die met hun persoonlijke Q-sort meer op de gedeelde Q-sort van dat gedachtenpatroon lijken, het met deze items minder eens zijn dan mensen die met hun persoonlijke Q-sort minder op de gedeelde Q-sort van het betreffende gedachtenpatroon lijken.

Leeswijzer bij de tabellen

In de tabellen B5.1 tot en met B5.16 is telkens de kolom van het cluster opvattingen, het gedachtenpatroon waarvoor die tabel geldt, dik omlijnd. Onder de vier rechtse kolommen is van elk gedachtenpatroon de positie van de betreffende stelling in het gemeenschappelijke Q-grid weergegeven. Gearceerde waarden in die kolommen geven aan of de positie van die stelling voor dat gedachtenpatroon significant was voor $p<0,05$. Onderstreepte waarden geven een significantieniveau van $p<0,01$ aan.

Gedachtenpatroon 1

Op basis van de overeenkomsten tussen de individueel gelegde Q-sortering en de voor factor 1 geldende gedeelde Q-sortering sluiten zich negen van de 66 respondenten aan bij factor 1. Onder hen scharen zich twee mannen, rekenen zich drie respondenten tot de Rooms-Katholieke Kerk, heeft één respondent een islamitische geloofsovertuiging en noemt één respondent de Turkse nationaliteit als eerste nationaliteit. De leeftijden van de mensen bij dit gedachtenpatroon lopen uiteen van 32 tot en met 49 jaar. Geografisch zijn de respondenten verspreid over de wijken Haagse Beemden (6), Ginneken, Overakker en Belcrum. Het opleidingsniveau varieert van universitair, hbo (2) en mbo (3) tot vwo, havo en vmbo. Alle respondenten zijn gehuwd (6) of samenwonend (3). Van zeven van de negen respondenten is niet bekend of zij een hulpverleningsverleden hebben. De andere twee hebben dit naar eigen zeggen niet.

Tabel B5.1: Kenmerkende opvattingen voor gedachtenpatroon 1

ID	Kenmerkende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
3	Ik vind het fijn als iemand die mij tips geeft over de opvoeding zelf open is over zijn opvoeding.	3	1	0	2
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
33	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.	3	4	1	1
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG-er.	-3	**-1**	-1	-2
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.2: Onderscheidende uitspraken voor gedachtenpatroon 1

ID	Onderscheidende uitspraken	Cluster			
		1	2	3	4
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
34	Ik vind het fijn dat ik degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegenkomen in het dagelijks leven.	**1**	**-4**	-1	-1
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.	0	-1	-1	**3**
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3
5	Ik vind het fijn om via persoonlijk contact informatie te krijgen over opvoeden.	-1	1	2	1
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
12	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de angsten van mijn kind.	**-2**	2	0	0
29	Ik vind het fijn als men mij helpt mijn opvoedingsvraag te verhelderen.	**-2**	0	0	0
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.3: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 1 meer eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
w	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.	3	4	1	1
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
3	Ik vind het fijn als iemand die mij tips geeft over de opvoeding zelf open is over zijn opvoeding.	3	1	0	2
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
24	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van andere ouders.	2	1	1	0
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.	2	**0**	1	3
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.	2	**-3**	1	1

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.4: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 1 minder eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
12	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de angsten van mijn kind.	**-2**	2	0	0
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	**0**	**-1**	-3
29	Ik vind het fijn als men mij helpt mijn opvoedingsvraag te verhelderen.	**-2**	0	0	0
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG-er.	-3	**-1**	-1	-2
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Gedachtenpatroon 2

Elf van de 66 respondenten sluiten zich op basis van overeenkomsten tussen de gedeelde Q-sortering en hun individueel gesorteerde Q-sortering aan bij dit gedachtenpatroon. Twee van deze mensen is man. Drie personen rekenen zich tot een specifieke geloofsovertuiging, respectievelijk katholiek (1) en islam (2). Drie van deze 11 personen noemen respectievelijk de Engelse, Turkse en Marokkaanse nationaliteit als hun eerste nationaliteit. Qua leeftijd kent dit gedachtenpatroon een spreiding tussen de 35 en 49 jaar. Geografisch gezien zijn de noordelijk gelegen wijken goed vertegenwoordigd, met vijf respondenten uit de Haagse Beemden en twee uit Doornbos-Linie. De anderen wonen in het Ginneken (3) en Brabantpark (1). De spreiding van de kinderen over de basisscholen in de verschillende wijken is groot. Alleen KBS Laurentius komt drie keer voor in de lijst, waarbij één van de drie kinderen niet woonachtig is in het Ginneken maar aan de andere kant van Breda. Het opleidingsniveau is relatief hoog met drie universitair en drie hbo-opgeleide ouders. Andere ouders geven mbo (2), vmbo (1) en havo (1) aan als opleidingsniveau. Van één persoon kon het opleidingsniveau niet worden vastgesteld, waarschijnlijk is hier sprake van een niet-Nederlands diploma. Tien respondenten geven aan getrouwd te zijn of samen te wonen. Van vier van de elf respondenten is bekend dat zij wel een hulpverleningsverleden hebben, bij de andere respondenten is deze vraag niet expliciet aan bod gekomen.

Tabel B5.5: Kenmerkende opvattingen voor gedachtenpatroon 2

ID	Kenmerkende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
33	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.	3	4	1	1
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.	2	**-3**	1	1
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	**-3**	**0**	2
34	Ik vind het fijn dat degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegen komen in het dagelijks leven.	**1**	**-4**	-1	-1
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	**3**	**-2**	0
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	**4**	**2**	-1
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.6: Onderscheidende opvattingen voor gedachtenpatroon 2

ID	Onderscheidende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	7
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	**4**	**2**	-1
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	**3**	**-2**	0
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	**2**	**-3**	0
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	**-1**	0	**3**	**-3**
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.	2	**0**	1	3
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	**0**	**-1**	-3
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
35	Ik vind het fijn om complimenten te krijgen over mijn manier van opvoeden.	1	**-1**	1	1
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG-er.	-3	-1	-1	-2
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3
11	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het stellen van grenzen.	1	**-2**	0	0
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
10	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de ongehoorzaamheid.	1	**-2**	**-1**	0
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.	2	**-3**	1	1
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	**-3**	**0**	2
34	Ik vind het fijn dat ik degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegen komen in het dagelijks leven.	**1t**	**-4**	-1	-1

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.7: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 2 meer eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
33	Ik vind het fijn om mijn opvoedingsvraag te bespreken met iemand die ervaring heeft met een vergelijkbare opvoedingsvraag.	3	4	1	1
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	**4**	**2**	-1
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	**3**	**-2**	0
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	**2**	**-3**	0
12	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de angsten van mijn kind.	**-2**	2	0	0

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.8: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 2 minder eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
10	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de ongehoorzaamheid.	1	**-2**	**-1**	0
11	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het stellen van grenzen.	1	**-2**	0	0
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3
32	Ik vind het fijn om opbouwende kritiek over mijn manier van opvoeden te krijgen.	2	**-3**	1	1
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	**-3**	**0**	2
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**
34	Ik vind het fijn dat degene met wie ik opvoedingsvragen bespreek kan tegen komen in het dagelijks leven.	**1**	**-4**	-1	-1
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Gedachtenpatroon 3

Bij de voor dit derde gedachtenpatroon samengestelde Q-sortering sluiten zich 23 van de 66 respondenten aan. In 23 van de 66 individueel gelegde Q-sorts zijn dus overeenkomsten te vinden; opvattingen waarover deze 23 mensen om welke reden dan ook een vergelijkbare mening hebben. Met 23 mensen is dit ook de kwantitatief best vertegenwoordigde groep ouders binnen dit onderzoek.

Zes van de respondenten is man en acht personen noemen een specifieke geloofs- of levensovertuiging, respectievelijk katholiek (4), protestants-christelijk (2), islam en humanist. Het opleidingsniveau is hoog, twee respondenten zijn universitair opgeleid en 13 geven aan een hbo-opleiding afgerond te hebben. De andere acht noemen mbo (4), vwo (2) en havo (2) als opleidingsniveau. Twee respondenten hebben een niet-Nederlandse eerste nationaliteit, maar noemen zich respectievelijk Litouws en Marokkaans. Bij tien respondenten is besproken of zij een hulpverleningsverleden hebben, zes van hen bevestigen dit. Vier respondenten geven aan gescheiden (2) of alleenstaand (2) te zijn, de anderen zijn gehuwd (16) of samenwonend (3).

Opvallend is dat respondenten bij dit gedachtenpatroon voornamelijk woonachtig zijn in de noordelijk gelegen woonwijken, Haagse Beemden (6), Breda-Noord, Wisselaar, Geeren-Zuid en Doornbos-Linie. Verder zijn ook de wijken Heuvel, Brabantpark en Westerpark vertegenwoordigd. Daarnaast vertoont dit derde gedachtenpatroon kenmerken die overeenkomen met de individueel gelegde Q-sortering van respondenten uit de buitengemeenten Chaam (2) en Alphen, de 'dorpse' wijken Prinsenbeek, Bavel en Teteringen. Bijzondere woongebieden zijn ook Mastbos en Overa van waaruit elk één respondent overeenkomsten heeft met de gedeelde Q-sort. In totaal worden acht van de twaalf respondenten die een vergelijkbare woonomgeving opgeven bij dit gedachtenpatroon onderverdeeld en is voor de overige vier personen geen van de vier gedachtepatronen voldoende herkenbaar in vergelijking met hun individueel gelegde Q-sort.

Tabel B5.9: Kenmerkende opvattingen voor gedachtenpatroon 3

ID	Kenmerkende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
1	Ik vind het fijn om praktische tips te krijgen bij eventuele opvoedingsvragen.	0	1	**4**	1
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	2	**-3**	0
14	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het feit dat mijn kind liegt.	-1	0	**-3**	-1
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.10: Onderscheidende opvattingen voor gedachtenpatroon 3

ID	Onderscheidende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
1	Ik vind het fijn om praktische tips te krijgen bij eventuele opvoedingsvragen.	0	1	**4**	1
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	**4**	**2**	-1
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	**-3**	**0**	2
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	**0**	**-1**	-3
10	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de ongehoorzaamheid.	1	-2	**-1**	0
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	**3**	**-2**	0
8	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gesloten karakter van mijn kind.	-1	0	-2	-1
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	2	**-3**	0
14	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het feit dat mijn kind liegt.	-1	0	**-3**	-1

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.11: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 3 meer eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
1	Ik vind het fijn om praktische tips te krijgen bij eventuele opvoedingsvragen.	0	1	**4**	1
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
4	Ik vind het fijn om zelf naar informatie of hulp te zoeken als ik opvoedingsvragen heb.	-1	**4**	**2**	-1
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
5	Ik vind het fijn om via persoonlijk contact informatie te krijgen over opvoeden.	-1	1	2	1
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.12: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 3 minder eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2
16	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met de pestproblemen van mijn kind.	0	**3**	**-2**	**0**
8	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gesloten karakter van mijn kind.	-1	0	-2	-1
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4
7	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met driftbuien van mijn kind.	0	**2**	**-3**	0
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**
14	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het feit dat mijn kind liegt.	-1	0	**-3**	-1

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Gedachtenpatroon 4

Voor zeven van de 66 respondenten biedt de gedeelde Q-sort van gedachtenpatroon 4 aanknopingspunten in vergelijking met hun individueel gelegde Q-set. Deze zeven vrouwen zijn allen gehuwd (6) of samenwonend en geven een Nederlandse nationaliteit op. Twee respondenten laten hun religie (islam) optekenen, terwijl de andere vijf geen geloofs- of levensovertuiging opgeven. Vier respondenten hebben een universitaire opleiding, twee een opleiding op mbo-niveau en van één persoon is het opleidingsniveau niet bekend. Er is een diversiteit te zien in de spreiding over de woonwijken, zo zijn het Ginneken (2) en Hoge Vugt (2) vertegenwoordigd naast de wijken Haagse Beemden, Westerpark en Zandberg.

Tabel B5.13: Kenmerkende opvattingen voor gedachtenpatroon 4

ID	Kenmerkende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
6	Ik vind het fijn om in gezelschap van anderen te praten over eventuele opvoedingsvragen.	0	0	0	4
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.	2	**0**	1	3
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.	0	-1	-1	3
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	**0**	**-1**	-3
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.14: Onderscheidende opvattingen voor gedachtenpatroon 4

ID	Onderscheidende opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
6	Ik vind het fijn om in gezelschap van anderen te praten over eventuele opvoedingsvragen.	0	0	0	4
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.	0	-1	-1	**3**
28	Ik vind het fijn als men mij een luisterend oor biedt.	3	2	4	**0**
22	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van professionals.	**-3**	3	2	**-1**
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	**-2**
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.15: Opvattingen waarmee men het bij gedachtenpatroon 4 meer eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
27	Ik vind het fijn om over de opvoeding te praten, ook al heb ik geen opvoedingsvragen.	**0**	**-2**	**0**	**4**
6	Ik vind het fijn om in gezelschap van anderen te praten over eventuele opvoedingsvragen.	0	0	0	4
31	Ik vind het fijn om spontaan een praatje te maken over eventuele opvoedingsvragen.	2	**0**	1	3
17	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die maken hebben met de relatie tussen mij en mijn kind.	0	-1	-1	**3**
30	Ik vind het fijn om me meer bewust te worden van mijn opvoedingsstijl.	**0**	**-2**	2	3
26	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van vrienden en/of familie.	4	3	3	2
2	Ik vind het fijn dat iemand zich eerst in mijn situatie inleeft voordat hij advies geeft over de opvoeding.	2	2	3	2
3	Ik vind het fijn als iemand die mij tips geeft over de opvoeding zelf open is over zijn opvoeding.	3	1	0	2
15	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met straffen en belonen.	1	**-3**	**0**	2

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Tabel B5.16: Opvattingen waarmee men het minder eens is dan anderen

ID	Opvattingen	Cluster			
		1	2	3	4
36	Ik vind het fijn als ik mezelf herken in degene met wie ik mijn eventuele opvoedingsvragen bespreek.	4	-1	0	-2
13	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het gewelddadig gedrag van mijn kind.	-3	**1**	-4	-2
20	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de wijk CJG-er.	-3	**-1**	-1	-2
18	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met het ongezonde eetgedrag van mijn kind.	0	-1	-4	-2
21	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de leerkracht.	-1	0	**3**	**-3**
9	Ik vind het fijn om opvoedingsvragen te delen die te maken hebben met eenzaamheid.	-4	**0**	-2	-3
23	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de huisarts.	-2	**0**	**-1**	-3
25	Ik vind het fijn om bij eventuele opvoedingsvragen ondersteuning te krijgen van de oppas.	-4	-4	**-2**	-4
19	Ik vind het fijn om met rust gelaten te worden over eventuele opvoedingskwesties.	-2	-3	-3	**-4**

Gearceerd: significant voor p<0,05 / Gearceerd en onderstreept: significant voor p<0,01

Movisie is het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid. Onze activiteiten zijn georganiseerd in vijf actuele programma's: Effectiviteit en Vakmanschap, Actief Burgerschap, Sociale Zorg, Inclusie en Diversiteit en Huiselijk en seksueel geweld. Onze ambitie is het realiseren van een krachtige samenleving waarin burgers zoveel mogelijk zelfredzaam kunnen zijn.

25

Deel 25 in de serie publicaties vanuit het onderzoeksprogramma 'Inzicht in sociale interventies' van kennisinstituut Movisie

CJG ouders zijn vrijwilligers die zich in verschillende wijken in Breda inzetten in de ondersteuning van ouders bij dilemma's in en vragen over het opvoeden van hun kinderen. CJG ouders ontmoeten andere ouders op het schoolplein en ook in bijvoorbeeld buurthuizen, sportlocaties of bij ouders thuis.

Het onderzoek beoogt in kaart te brengen welke opvattingen ouders hebben als het gaat om ondersteuning vanuit hun sociale omgeving bij opvoedings-vraagstukken. Nagegaan wordt of er sprake is van acceptatie van onder-steuning vanuit de sociale omgeving bij opvoedingsvraagstukken, waar die acceptatie van afhankelijk is en welke handvatten aan CJG ouders geboden kunnen worden om hier zo goed mogelijk op aan te sluiten.

Om dit te onderzoeken hebben wij de zogenaamde Q-methode ingezet. Een methode die gebruikt wordt in onderzoek naar drijfveren en voorkeuren van groepen mensen. Het is een relatief nieuwe evaluatiemethode in de sociale sector.

Het onderzoek laat zien dat de basishouding en werkwijze van CJG ouders goed passen bij de behoefte van ouders in het algemeen. De grote troef van CJG ouders is hun terloopse, vanzelfsprekende aanwezigheid en hun welgemeende en warme interesse voor opvoeders. In het onderzoek onderscheiden we vier typen van reacties op ondersteuning bij 'gewone opvoedvragen': behoefte aan herkenning, behoefte aan deskundigheid, behoefte aan een leerkracht als partner in de opvoeding en behoefte aan laagdrempelig dagelijks contact over opvoeding. We concluderen dat verwacht kan worden dat de aanpak van CJG ouders goed aansluit bij de eerste en laatste groep, maar veel minder bij de anderen. Het belangrijkste leerpunt is dat van projecten als CJG ouders geen totaaloplossing moet worden verwacht. Het moet gezien worden als een waardevol deel van het totaal aan mogelijke ondersteuning.

Het onderzoek Gewoon steunen bij opvoeden is uitgevoerd door de Avans Hogeschool in opdracht van Movisie in het kader van het onderzoeks-programma 'Inzicht in sociale interventies'. Vragen die in dit programma gesteld worden zijn: Wat is de effectiviteit van in de sociale sector toegepaste methoden? En welke vormen van onderzoek lenen zich het beste om te weten te komen wat wel of niet werkt? Het onderzoeksprogramma is gefinancierd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Movisie * Postbus 19129 * 3501 DC Utrecht * T 030 789 20 00 * F 030 789 21 11
www.movisie.nl * info@movisie.nl